

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Theophili Raynavdi, Ex Soc. Iesv. Erotemata De
Malis Ac Bonis Libris, Deque Ivsta Avt Inivsta, eorumdem
confixione**

Raynaud, Théophile

Lvgdvni, 1653

Series II. Libri in se mali, sed non nociui.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11141

milis ei fraudi sacrilegæ, quæ in quibusdam antonomasticè impiis notata est à Glabro *lib. 4. histor. cap. 2.* ac etiam antèrius à S. Isidoro *lib. 2. de offic. Eccles. cap. 15.* qui ex S. Augustino *lib. de opere Monach. cap. 28.* profecit. Habetur ex his DD. fuisse qui ossa vulgaria, aliave profana, vendiderent pro sacris reliquiis, quæstum æstimantes pietatem. Quia ergo, vt huius operis principio ex Themistio obseruabam, scripta Sanctorum, sunt veluti reliquiæ intellectus, ac animæ eorum; quisquis alias cogitationes, siue suas, siue alterius extra sortem Patrum constituti, sententias, aut plagulas, profert quasi sententias SS. Patrum, rem facit quæ non multum abest ab eo, quod dixi, sacrilegio: nisi quod ab illis reliquiæ corporum proponuntur, quæ reuera non sunt corporum sanctorum reliquiæ: ab istis verò obtruduntur tanquam reliquiæ animarum sanctorum, quæ ad eas reuera non pertinent. Possumus etiam alio exemplo eam indignitatem patefacere. Sunt scripta Patrum, & Sanctorum veluti instructissima optimis cibus conuulua, in quibus siligineus panis, vt de S. Augustini scriptis aiebat S. Gregorius, & optimi quique cibi, ad animarum refectiõnem apponuntur. Qui ergo ementitur alicuius Patris sententiam, & pro esca probata maximèque eduli, substituit sensa sua, perinde facit ac perfidi Græci, qui Latinos ad bellum Saracenis inferendum proficiscentes, corrupta farina, & calcis admistione malignè vitiata, eos pascebant, vt videre est apud Baronium *anno 1101. & anno 1147.* nec non apud Gretserum *in Apologia* pro expeditionibus cruciatis, cum depellit obiectionem ex malo expeditionum exitu. Aio idem proportione facere, qui pro lecto animarum pane, fufuraceum, vel potiùs pistum è lolio, quod Plinius *lib. 8. cap. 17.* frugum morbis annumerat, exhiberet famelico.

S E R I E S I I.

Libri in se mali, sed non nociui.

305.

ERit cui videatur, non esse cur libri in hanc seriem referendi configi, ac proscribi debeant, cum omnium consensione prudentum, tota confixionis necessitas ducatur ex eo, quod auertendum sit damnum, quod improvidis, vel infirmis lectoribus, à lectione libri oriri potest. Vnde si nullum à libro nocumentum timeri cuiquam potest, frustra stringenda videri potest censura. Nihilominus meritò in particulari excutienda est, num libri in se mali, nec tamen nociui, configendi sint, attendendo aliud nocumentum, quàm iacturam temporis, ob quam vnã, non est facienda libri confixio. Hoc video de quadruplici potissimum librorum genere quari posse. Nempe primò, de libris Gentilium, præsertim quibus Deorum ortus, ac gesta & religio Ethnica continentur. Secundò de libris Turcismi, Ethnicismo continentis, nominatimque de Alcorano. Tertio de libris Rabbiorum Christo posteriorum, præsertimque de Talmudicis, & de Cabalisticis. Quarto de libris priscorum hæreticorum, quorum hæreses prorsus exoleuerint. Attingamus singulos, nec quid re ipsa seruandum, siue qui re ipsa libri confixi haberi, vel non haberi debeant, spectemus; (quod aliorum est statuere;) sed quid ferat natura rei, seu quid attendere possint quorum iuris est confixio, (si eis videatur attendendum.) Nos enim suggerimus, quod occurrit. Ipsorum est, quid facto opus, videre.

E R O T E M A

EROTEMA XI.

*Num libri Gentilium, etiam Polytheismum
spectantes, improbandi.*

Huiusmodi libros, in se malos esse, quippè mendacissima fabulositate, & nefandissimis narrationibus, ac impietatibus factos, dubitare non licet. Non esse tamen lectoribus noxios, sed omnes penè omnium Ethnicorum libros, exceptis his, qui cum Epicuro literas non didicerunt, eruditionis doctrinæque plenissimos esse, (verba sunt S. Hieronymi *epist. 84. in fine,*) patet iugitot seculorum experimento; quo impunè, & ipsis quoque Patribus autoribus, & hortatoribus, leguntur. 306.

*Patrum suffragium, de fructuosa Christianis Ethnica
literatura.*

Basiliius præclare in hanc rem disserit initio orationis de modo proficiendi ex libris Gentilium. [Poëtis, (inquit,) & Oratoribus, est omnibus hominibus utendum, unde futura sit aliqua utilitas, quæ ad animæ faciat ædificationem. Velat enim fullones, & tinctorum, qui medicamentis quibusdam remtingendam præparant, atque ita demum colorem quem cupiunt, siue purpureum, siue aliquem alium inducunt: sic & nos si gloria pulchritudinis vitæ huius, quam tantoperè laudamus, illata nobis mansura sit, nisi prius purgati, sacras & arcanas Scripturæ disciplinas, non facile attingemus, aut percipiemus; & quasi solem in aqua videre, assuefacti, sic illi lumini oculos iniiciemus. Quamobrem si nostrorum sermonum, ac Gentilium vlla est convenientia, nobis illorum valdè conferet notitia: sin minus, eos saltem simul conferendo, differentiam discernere licebit, cum ad melioris optionem, atque delectum non parum comparatio fiat; & inferiora sæpè collata sint potioribus ornamento: veluti plantis quibus propria virtus est fructu pulcherrimo scaterè, folia nihilominus ramis coniuncta, quendam ferunt ornatum. Sic & animæ, cui præcellens quidem veritas fructus est, non abs re tamen, exteriorè sapientia circumdatur, sicuti foliis quibusdam umbram fructui, ac affectum non intempestium præbentibus.]

Nazianzenus grauitè omninò, in S. Basilij laudatione, commendat horum librorum peruolutationem, verbis illis, [Illud inter omnes sanæ mentis homines constare arbitror, eruditionem inter humana bona principem locum tenere. Non de hac nostra solum, ac nobiliore loquor, quæ contempto omni sermonis lepore, atque ornatu, saluti vni, atque earum rerum quæ ratione, atque animo intelliguntur, pulchritudini arctissimè hæret: sed etiam de externa, quam plerique Christiani, prauo quodam iudicio, vt infidiosam, & periculosam, ac procul à Deo auertentem, aspernantur. Quemadmodum enim cælum, terram, aërem, quæque eorum complexu coercentur, non ideo contem-
nere] 307.

nerere debemus, quia nonnulli ea sceleratè accipiunt; pro Deo, ea quæ Dei sunt, venerantes: quin potius quidquid tum ad vitam, tum ad animi oblectationem vsui est, decerpentes, quidquid periculosum est, fugimus; non res creatas aduersus Creatorem, vt stulti faciunt, concitantes, sed ex rebus conditis conditorem agnoscetes, atque omnem intellectum, vt Apostoli verbis vtat, Christo captiuum submittentés: quemadmodum insuper, nec ignis, nec cibus, nec ferrum, nec res vlla alia suapte natura vel maximè utilis est, vel maximè noxia; verùm vt iis qui vtuntur, placet; atque adeò ex serpentibus bestiis quasdam interdum salutaribus medicamentis admiscemus; eodem nos quoque modo, ex litteris illis, & disciplinis, quod in inquirenda rerum natura & contemplatione versatur, suscepimus: quidquid autem ad Dæmones, & errorem, & exitij voraginem ducit, respuimus. Imò etiam ab eo ad Dei cultum adiuti sumus; nimirum ex deteriori, id quod præstantius est, cognoscetes, atque illorum imbecillitate doctrinam nostram fulcietes. Quamobrem non idcirco eruditio contemnenda est, quòd ita quibusdam videatur: quin potius stulti, atque imperfecti habendi sunt, qui hoc existimant: qui omnes sui similes esse cupiant, vt priuata eorum inscitia, sub communi deliteat, nec quisquam ipsorum imperitiam prodar, & coarguat.]

Mox etiam subdit, qui liberalium disciplinarum cognitione, (quæ certè in Ethnicorum libris prostat haurienda,) non sunt imbuti; eos sibi etiam si probitate non destituantur, luscis videri. At qui probitati eruditionem nexuerint, & quibus velut ambidextris esse contigerit, eos verò esse perbeatos.

308.

Assectatus Theologum Damascenus 4. *fidei c.* 18. autor quidem est, vt efficiamur boni Trapezitæ in lectione horum librorum, prudentèrque diiudicemus aurum à scoria, approbantes quæ in illis vtilia sunt; cætera verò ita legentes, vt repudiemus: quamvis ex his quoque, non parum lucri ad sanctitatem Christianæ doctrinæ, & errorum auersionem, contentione facta vtriusque doctrinæ, erui posse confirmet. Quod monstrant impugnationes Ethnicismi per Patres, ex libris Ethnicorum. Ita enim frequentissimè Ethnicos reuincunt, Arnobius, Tertullianus, Iustinus, Origenes, Eusebius, Theodoretus, Clemens Alexandrinus.

Præterea S. Augustinus 2. *doctr. Christ. cap.* 18. 29. & 40. egregiè disputat pro vsu profanarum literarum, (atque adeò etiam librorum quibus eæ continètur,) ad Christianam doctrinam. Multus item in hac parte est S. Cyrillus 6. *in Iulianum ad textum quartum*, refellens Apostatam, Christianos criminantem, quod vellent, (vt aiebat,) participes esse doctrinæ Græcicæ, arcerent autem suos ab idolothutorum vsu, quasi corporum pabulum nocentius esset Ethnica esca animorum. Hoc S. Cyrillus multipliciter refellit, & quanto iure Christiani, Ethnicorum libros peruolutarent, quantumque inde fructus ad veritatis Christianæ confirmationem haurirent, rectè demonstrat. Sed & Blesensis *epist.* 8. multis confirmat, fas esse de libris Gentilium haurire, quæ prodesse possunt. Et rationem reddit. [Nam nec de herbis quæritur, in qua terra, vel cuius hortolani cura, vel cultura adoleuerint, dummodò vim habeant sanatiuam.] Idem *epist.* 91. [Quia ægrè audis historias, fabulosa interfero. Sed de fabularum Gentilium moralitate, quandoque forma eruditionis elicitur; quoniam fas est, & ab hoste doceri]

Innumera

Innumera in hanc rem ex variis Patribus, prostant apud Claudium Espen-
cæum, tractatione *de profectu ex libris Gentilium*, & apud Martinum à Roa
lib. 5. *singul. à cap. 4.* necnon apud Antonium Peres *ceramine 2. expositio*, &
apud Zamoram *initio Monarchia mystica*. Quæcunque enim proferunt, qui-
bus disciplinæ ab Ethnicis traditæ commendantur, eo ipso, Ethnicorum libros
non esse confingendos, sed posse sine noxa legi, haberique confirmant. Eodem
modo huc pertinet tota disputatio de impunè citandis à Concionatore legibus
civilibus, quam conscripsit ante annos 150. Gebennæ F. Ioannes de Marche-
pallio; in calce enim libelli, declarat se per *leges civiles*, intellexisse *Paganicas
litteras*, eoque collimat vniuersa disputatio.

309.

*Quibus argumentis, lectio librorum Gentilium, improbari in
Christianis videatur.*

Videntur adduci in contrarium posse, quæ ab Apostolis decreta contra hu-
iusmodi libros, refert S. Clemens 1. *constit. c. 6. aliàs 7.* verbis illis. [Abstine
ab omnibus libris Gentilium. Quid enim tibi cum alienis sermonibus, aut le-
gibus, aut falsis Prophetiis, quæ quidem homines leues à fide recta, detor-
quent? Nam quid in lege Dei desideras, vt ad illa Gentilium scripta animum
velis appellere? siue enim historias legere cupis, habes libros de Regibus:
siue Sophistica, id est, quæ argutè ad sapientiam referuntur, & poëtica, habes
Prophetas, Iob, Prouerbia, in quibus plus acuminis, quàm in omni poësi, &
sapientia Sophistarum reperies, quòd is, qui solus sapiens est, illa effatus est;
siue cantilenas expetas, habes Psalmos; siue vetustas rerum origines, habes Ge-
nesim; siue leges, & præcepta, habes legem Domini celebrem. Ab omnibus
itaque alienis, & à Diabolo excogitatis, fortiter abstine.] *Et lib. 2. c. 61.* [Quid
verò vis communicari tecum libros Gentilium, qui sunt hominum mortuo-
rum, qui Diaboli instinctu ea ediderunt; quæ ad inuestigandum, & euer-
tendum fidem valent, quæque eos qui studium in ipsis collocant, ad ponen-
dam multitudinem Deorum deferunt?]

310.

Similiter in Concilio Carthag. IV. *cap. 16.* (& refertur *dist. 37.*) interdicitur
Episcopis, (quanto magis aliis?) lectione librorum Gentilium. Quod confir-
mat obiurgatio illa acris, qua Sanctus Gregorius *lib. 9. Registræ epist. 47. indict. 4.*
S. Desiderium Viennensem Episcopum corripuit, cum accepisset; (vtique per fal-
sos rumores, opera Brunichildis Regina; eiusque partiariorum sancto Præsuli
inensissimorum, disseminatos, vt notauit in *Sanctorum Lugdunensium Indicu-
lo* :) accepisset, inquam, sanctum virum, tradendis literis humanioribus ex li-
bris Gentilium, distineri. Quod Sanctus Gregorius negat memorari abs se
absque verecundia posse, quia in vno se ore, cum Iouis laudibus, Christi lau-
des non capiunt: & quàm graue nefandùmque sit, Episcopis canere quod nec
laico religioso conueniat, considerati etiam atque etiam mandat. Sanctus Pa-
cianus quod sibi incogitanti, excidisset Maronis hemistichium, notatus est,
vt rei insolitæ & indecentissimæ, vt ipse refert *epistola ad Sympronianum 2.*

311.

Sanctus Odo, adolescens, iam tamen Clericus, cum Virgilio daret ope-
ram, conspexit per visum, vas extrinsecus pulcherrimum, re ipsa autem ple-
num serpentibus; à quibus se citra morsum vallari sensit; agnouitque vas illud

A 2

esse

esse Virgilij opus. Itaque eius lectione abstinet, ut narrat in Sancti viri vita c. 3. Ioannes eius discipulus. Quæ Sanctus Hieronymus *epist.* 22. de diuinitus castigato suo in Ciceronem studio refert, vulgatissima sunt; nec est, quod hinc cum nausea reperantur. Valent hinc etiam illa à Theophilo Antiocheno *lib.* 2. ad *Auol. ante medium*, in quascunque Ethnicorum disciplinas intorta; quanto magis in admistas polytheismo? [horum sermo, (inquit,) ne vel scintillam quidem veritatis complectitur. Ea quæ historici, Philosophi, aut Poëtæ tradidere, nonnihil probabilia videntur. At verborum lenocinium tolle, stulta, & vana eorum scripta apparebunt. Siquidem scripta eorum, quid aliud, quàm infinitas nugas continent? Nec in iis vel particulam veritatis quis cernere potest. Præterea si quando credis aliquid, quod veritate nititur ab ipsis prolatum, tamen semper errore & mendacio corruptum est. Quemadmodum pharmacum aliquod mortiferum, si melle, vino, aut alio quodam liquore amabili temperetur, totum inutile, & noxium redditur: sic & loquacitatis scriptorum prædictorum.]

312. Habent quoque hinc locum argumenta quibus Alphonsus à Castro *lib.* 1. *aduersus hæreses* c. 12. & *lib.* 3. *de iusta hæretic. punit.* c. 8. & 9. demonstrat patentissimam portam qua hæreses in Ecclesiam irruerunt, esse lectionem librorum à Gentilibus conscriptorum. Urget verò, quod in huiusmodi libris multa reperiantur, quæ cum fide Catholica pugnant è diametro: plurima, ut Franc. Picus *lib.* 1. *de studio diu. & hum. Philosophiæ* c. 8. docet, quæ à virtute reuocant, innumera quæ ad vitia pelliciant. Ibi proponi fratrum implacabiles iras, parentum in liberos exasperationes inconciliabiles, & iusto acerbiores indignationes, imò efferationes: liberorum vicissim monstrosa erga parentes odia, & offensiones; Deorum multitudinem, eorumdem obscenissimos amores.

313. Hoc argumentum Ludouico Viues *lib.* 1. *de tradendis disciplinis, in fine*, cum hanc rem ageret, ferè persuasit, libros Ethnicorum esse abiiciendos. [Non laudamus Poëtæ, (ait Basilus *orat. de leg. lib. Gentil.*) qui de Diis differunt, præsertim si plures, aut diuersos ponunt, minimè inter se concordēs. Frater enim apud illos cum fratre contendit, & pater aduersus filios, & filius aduersus patrem insurgit. Bellum est sine præcone, adulteria præsertim, stupraque, & amores Deorum obscenos, & hos maximè Principis omnium, & Dominatoris Iouis, ut aiunt. Quæ sanè scelera si quis de feris dixerit, erubesceret. Nos illa scenæ relinquemus.] Idem *in* c. 3. *Isaia*, ad illud, & *inaures*, & *annulos*, ait has esse in aures reprobatas in Scriptura; cum familia Iacob abiecit in aures, & Aaron fecit conflatile, ac Gedeon struxit idolum, uterque ex inauribus.

314. Ob hæc, pestem bonorum morum, è libris Gentilium afflari, non dabitur Castro, nec contentus hinc appetiisse eos libros: urget præterea, errores Gentilium cum Christianis dogmatibus pugnantes. Ut inficiationem productionis rerum ex nihilo, exclusionem prouidentia, mortalitatem animæ, mundi æternitatem, aliæque sexcenta, ob quæ subornari hæreses à Philosophia, dixit Tertullianus *lib. de præscript.* c. 6. qui item in hac re mirè philolophatur *eodem lib. de præscript. cap.* 7. & perpulchè Etherius, ac Beatus *lib.* 1. *contra Elipandium*, verbis illis. [Achan de Iericho linguam auream concupiscens, pro quo irascente Domino, multi perierunt manu hostili ex populo. Atque postea ille, pro furto

facto, anathemate ab omni populo lapidari meruit, & à Domino æterna morte damnari, hoc significavit, qui in Ecclesia hæreticorum inferrent dogma, vel superstitiosa sæcularium literarum studia. Hæc est enim lingua aurea, in luculento sermone aptata. Hanc furati sunt Arius, Sabellius, Bonosus, Marcio, Basilides, Elipandus Toletanæ Sedis Archiepiscopus. Furati sunt enim isti regulas aureas de Hierico, id est, de schola seculari, & Philosophorum sectam non rectam, in Ecclesiam conati sunt introducere, & maculare omnem Ecclesiam Domini, ita vt disperderentur multi per eos. Ideoque abiecti, anathemate, quasi aceruo lapidum, id est, multitudine peccatorum oppressi, atque extincti sunt, sicut Achan aceruo lapidum oppressus ab Israël extinctus est. Cuius errore perempto, Rex Hai, hoc est, Diabolus, qui per illorum impietatem, fidelium quosdam abiecerat, iterum superatus deuincitur, atque à Populo Dei suspensus, ligni Crucis virtute occiditur.] Expresserunt Origenem *hom. 7. in Iosue.*

Quid quoddam Gentiles Scriptores, non modò pleraque à Christianis dogmatibus aliena tradunt, sed etiam directè impetunt Christianam fidem, (non enim semper Abimelech pacatus est Isaaco, vt in hanc rem disserit Orig. *hom. 14. in Genes.*) eam vel subfannando, vel impugando, & de omnibus demonstrationes exquirendo. Quod constat in exitium Christianæ simplicitatis verti, cum mysteria nostra non possint luce demonstrationum perfundi, sed sub fidei nube lucida, (vt Damascenus *orat. de Transfig.* appellat,) perspicui debeant.

305.

Et hac ex causa, S. Diadochus *cap. 22.* profundum fidei, vocauit *aquam obliuionis*, quia facit obliuisci secularem sapientiam, vt ibi interpretatur Turrianus. Gregorius Nyss. *lib. de vita Moysi, sub initium Tropologica expositionis, pag. 22.* hanc esse ait filiam Pharaonis, cuius Moses grandis factus, se negare filium debet, cum sit sterilis. S. item Augustinus *epist. 131.* quæ est ad Memorium Episcopum, Iuliani postea Pelagianorum signiferi patrem, cum inaudisset filium eius, tunc Diaconum, erudiri literis secularibus, sic conclamat in eas disciplinas, quas variarum, vt ait, serui libidinum, liberales vocant. [Quid aliud dicendum est eis, qui cum sint iniqui, & impij, liberaliter sibi videntur erudiri, nisi quod in litteris verè liberalibus legimus, *si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.* Per eum namque præstatur, vt ipsæ etiam quæ liberales disciplinæ, ab eis, qui in libertatem vocati non sunt, appellantur, quid in se liberale habeant, noscatur. Neque enim habent congruum libertati, nisi quoddam habent congruum veritati. Vnde ille ipse filius, & *Veritas*, (inquit,) *liberabit vos.* Non ergo illæ innumerabiles, & impiæ fabulæ, quibus vanorum plena sunt carmina Poëtarum, vllò modo nostræ consonant libertati, non oratorum inflata, & exposita mendacia; non denique ipsorum Philosophorum garrulæ argutiæ, qui vel Deum profors non cognouerunt, vel cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est cor eorum insipiens, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & immutauerunt gloriam incorrupti Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, atque quadrupedum, & serpentium; vel qui istis simulacris non dediti, aut non nimis dediti, coluerunt tamen, & serui erunt creaturæ potius, quàm Creatori. Absit omnino, vt ipsorum vanitates, & infantiæ mendaces, ventosæ nugæ, ac superbus error,

rectè *liber-stes littoræ* nominentur; hominum scilicet infelicium, qui Dei gratiam per Iesum Christum Dominum nostrum, qua sola liberamur de corpore mortis huius, non cognouerunt, nec in eis ipsis, quæ vera sunt senserunt.]

316. Apud Origenem, extrema *homilia 2. in Genesim*, negatur bibliothecam Christianam ex libris secularibus constandam esse. Idem Origenes *hom. 4. in Exod.* huc accommodat secundam, & tertiam Ægypti plagam, S. etiam Paulinus *epist. 38.* quæ est ad Iouium, latè idem confirmat. Præmiserat ille quidem Iouium alloquens, omnium Poëtarum floribus spiras, omnium Oratorum fluminibus exundas, Philosophiæ quoque fontibus irrigaris, peregrinis etiam diues literis, Romanum os Atticis fauis implet; sed mox addit. [Esto Peripateticus Deo, Pythagoræus mundo, veræ in Christo sapientiæ prædicator, & tandem tacitus vanitati perniciosam istam inaniam dulcedinem literarum, quasi illos patriæ obliteratores de baccharum suauitate Lotophagos, vt Sirenarum carmina, blandimentorum nocentium cantus euita. Et quia licet quædam plerumque de inanibus fabulis, vt de vulgaribus aliqua prouerbiis, in vsum veri, ac ferij Sermojis assumere, dicam non literas tantum, sed & omnes rerum temporalium species, nobis esse Lotophagos, vel Sirenas. Nam & voluptatum pestifera dulcedo, patriæ nobis obliuionem facit, cum homini Deum, (qui est Patria omnium communis,) obliterat, & illecebræ cupiditatum, illam Sirenarum fabulam veritate cladis imitantur. Nam quod ille Sirenæ fuisse finguntur, id verè sunt illecebræ cupiditatum, & blandimenta vitiorum. Habent enim in specie lenocinium, in gustu venenum; quorum vsus in crimine, pretium in morte numeratur. Has oportet vltra Vlyssis astutiam cauti, non auribus tantum, sed & oculis obseratis, & animo quasi nauigio præteruolante fugiamus, ne sollicitati delectatione lethifera, in criminum saxa rapiamur; & scopulo mortis affixi, naufragium salutis obeamus.]

*Argumenta proposita excinduntur; nec nisi per
accidens urgere demonstrantur?*

317. Non alia occurrunt, quibus libri Ethnicorum polytheismum spectantes, aliæ huiusmodi dogmata fidei nostræ aduersantia continentes, patere debere suffixioni, probare liceat. Verè tamen hæc omnia non aliud probant, quam quod initio insinuauimus; (pleniusque prosequitur Conradus Brunus *lib. 1. de hæreticis cap. 5.*) cum dixi, per se loquendo, libros Gentilium, etiam qui Polytheismum spectant, non esse configendos: quo ipso insinuo, per accidens arteutis temporum, ac personarum, & statuum circumstantiis, aliud interdum esse statuendum, v. gr. initio nascentis Ecclesiæ, cum adhuc Christiani teneri erant, & recens ab Ethnicismo, & doctis fabulis abducti, consultissimum fuit, illis interdiceret lectione huiusmodi librorum, vt memoria Ethnicismi sensim ex eorum mentibus obliteraretur, saltémque non infingeretur penitius, sicque declinaretur periculum, vacillationis in fide, aut regressionis ad vomitum. Et id vnum spectauit, quod sanxisse Apostolos relatum est ex Clemente Romano, vt ibi benè obseruauit Carolus Bouius; sed quia nunc omne illud periculum cessauit, euiguisse quoque decretum illud, censere licet. Mutata quippe

quippè sunt tempora, & alia nunc est legentium conditio, quàm tunc esset. Et nihilominus nunc quoque, quibusdam personis indecorum planè esset, tempus consumere in huiusmodi libris peruolutandis, neglecto studio congruentiore sacrarum literarum. Quod fuit Philoni argumentum, ad exagitandam horum studiorum curam, in iam prouectis, eodemque ex capite Petrus Blesensis *epist.* 76. Clericum senem iure redarguit.

Nec aliud spectauit Concilium Carthag. cum interdixit Episcopis lectione librorum Gentilium, nempe iugi, & assidua, quæ sine detrimento pastoralis sollicitudinis, & pabuli per sacras literas ouibus subministrandi, esse non posset, & eodem modo accipienda sunt quæ habet Theophilactus *epist.* 18. scribens ad Episcopum Mementarum, (id loco nomen,) de abiiciendis Episcopo huiusmodi studiis. Id quod etiam habetur ex D. Augustino *epist.* 56. quæ est ad Dioscorum. Sanctus autem Gregorius non tam lectionem librorum Ethnicorum in Episcopo improbat, quàm magisterium, & tradendum aliis profanarum literarum occupationem. Nimium quoque studium in has literas, ex Hymone *lib.* 1. de Christianarum rerum memoria, damnat Choppinus *lib.* 1. sacrae politiæ *tit.* 5. n. 4.

318.

Est in eam rem locus insignis apud Hieronymum *epist.* 146. post commendatum studium librorum ab Ethnicis conscriptorum, præuia superfluorum ablatione; subdit enim in rem præsentem, [Apostolus prohibet, ne in idolio quis recumbat, dicens: *Videte autem ne hæc licentia vestra offendiculum fiat informis, si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nonne conscientia eius cum sit infirma, edificabitur ad manducandum idolothyra, & peribit qui infirmus est in tua scientia, frater propter quem Christus mortuus est? Nonne tibi videtur sub aliis verbis dicere, ne legas Philosophos, Oratores, Poëtas, nec in eorum lectione requiescas? Nec nobis blandiamur, si in eis, quæ sunt scripta, non credimus, cum aliorum conscientia vulneretur, & putemur probare, quæ dum legimus, non reprobamus. Alioqui quale erit, ut existimemus, Apostolum, eius qui vescabatur in idolio, conscientiam comprobasse, & eum dixisse perfectum, quem sciret de idolothyris manducare? Absit, ut de ore Christiano sonet, *Iupiter omnipotens, & me Hercule, & me Castor, & cætera magis portenta, quàm numina. At nunc, etiam Sacerdotes Dei, omissis Euangelis, & Prophetis videmus comœdias legere, amatoria bucolicorum versuum verba canere, tenere Virgilium, & id quod in pueris necessitas est, crimen in se facere voluptatis.*]*

Habet hæc locum prouerbiū apud Hebræos receptum quod memorat Drusius *de curia* 1. adagio 5. *Abuc Aben Zoma, foris est*; id enim prouerbiū, Moses Ægyptius in *More Nebuchim lib.* 3. c. 52. à sapientibus vsurpatum docet, de circumeuntibus domum Regis, quærentibus portam ipsius. id est, hærentibus in studiis dedecentibus ætatem, vel conditionem ipsorum: puta cum vir Ecclesiasticus, qui per ætatem Magister esse iam deberet, distinetur studiis puerilibus, & humanis. Eodem pertinet totum carmen Claudiani Viennensis Presbyteri, quod subnecti solet eius libris de statu animæ, estque ab eo exaratum contra vanos Poëtas, ad collegam annosum. Scripserat in gratiam sororis Fuscinae Alcimus Auitus iam Deo addictus, metricum opus de castitate. Contestatus autem se deinceps à iungendis pedibus & scribendis versibus, pedem

319.

A a 3

relaturum

relaturum; rationem reddit. [Decet enim dudum professionem, nunc etiam ætatem nostram, si quid scriptitandum est, grauiori potius stylo operam, ac tempus infumere, nec in eo immorari quod paucis intelligentibus mensuram syllabarum seruando canat; sed quod legentibus multis, mensurata fidei astru-
ctiōne deseruiat.] Quod ille de scriptiōne ait, æquè impetit lectiōnem, sine qua scriptiō ægrè vigeret.

320. In Monacho eandem lectiōnem simili ex causa improbat Petrus Damiani *opusc. 13. c. 11.* & ex recentioribus latè Choppinus *lib. 1. Monast. tit. 3. num. 13.* Benè Isidor. *Peluf. lib. 1. epist. 63.* verbis illis. [Quis te Comicis salibus non perstringat? Quis te non commiseretur, qui cum in Philosophiæ discipulorum Domini tranquillitate sededas, Gentilium Historicorum, & Poëtarum tumultum atque æstum tecum trahas? Quid enim, (dic quæso,) apud illos est, quod religioni nostræ sit præferendum? Quid non mendacio, ac risu scater, ex iis quæ magno studio conlectantur? An non diuinitates ex vitiosis affectiōibus? An non fortia facinora pro vitiosis affectiōibus? Quamobrem, ipsam quoque fœditatis & obscœnitatis lectiōnem fuge; (nam ea miram, ad aperienda vulnera iam cicatrice obducta, vim habet;) ne alioqui vehementiore cum impetu spiritus improbus reuertatur, ac deteriorem, & perniciosiorem tibi priore ignorantia, aut negligentia cladem inferat.] Ad hunc locum, Conradus Rittershusius, rem problematice agitans, prolato præter ceteros Iacobo Billio *lib. 1. obseruat. sacrarum, cap. 13.* idipsum agitante, eò denique reuoluitur, vt statuatur quod hic intendimus: & astipulatur Ludouicus Viues *lib. 1. de tradendis disciplinis*, nec non Laurentius Landmeter *lib. 2. de vetere Clerico & Monacho, parte 1. c. 19.*

321. Huc item spectant illa Paulini iam à seculo transfugæ, ad Ausonium *epist. 1. metrica.*

Quid abdicatas in meam curam, pater,
Redire Musas præcipis?
Negant Camænis, nec patent Apollini
Dicata Christo pectora.
Fuit ista quondam non ope, sed studio pari
Tecum mihi concordia,
Ciere surdum Delphica Phœbum specu,
Vocare Musas numina;
Fandique munus, munere Indultum Dei,
Petere Fonte, Nemoribus, Iugis.
Nunc alia mentem vis agit, maior Deus;
Aliosque mores postulat,
Sibi reposcens ab homine munus suum,
Vinamus vt vita patri.
Vacare vanis, otio, aut negotio,
Et fabulosis literis
Vetat; suis vt pareamus legibus,
Lucemque cernamus suam.
Quamuis Sophorum callida, arsque Rhetorum, &
Figmenta vatum nubilent.

Qui

Qui corda falsis atque vanis imbuunt;

Tantumque linguas instruunt,

Sapientissimè denique Sidonius *lib. 8. epist. 4. ad Cosentium*. [Quoties mihi tui verus à meditationis incude tanquam adhuc calidi deferebantur, sic videbatur, qui etsi non benè scribo, benè iudico. Sed quod fatendum est, talibus studiis anterior ætas iustè vacabat, seu, (quod est verius,) occupabatur: modò tempus est serua legi, serua scribi, deque perpetua vita potius, quàm memoria cogitari, nimirumque meminisse, nostra post mortem non opuscula, sed opera pensanda. Quæ quidem ad præsens non ita loquor, quasi tu non vtraque laudanda conficias: aut si adhuc in sermone lætitia, non custodiatur in actione censura; sed vt qui Christo fauente clam sanctus es, iam palàm religiosa venerandus iugo salubri colla pariter, & corda subdate: inuigile: que cælestibus linguæ præconijs, anima sententijs, dextera donarijs; præcipuè tamen dextera donarijs, quia quicquid Ecclesijs spargis, tibi colligis.]

322.

Ad idem reuocat Gerſo 4. p. *collatione de Angelis*, verbera S. Hieronymo per somnum inflictæ, de quibus in tractatione *de stigmatismo cap. 9*. Monet enim Gerſo, cam narrationem non esse referendam ad improbationem studij moderari; & personam lectoris eiusve conditionem, aut ætatem, non dedecentis: id quod non dubitat insimulare temeritatis, cum constet viros sanctissimos contrarium vsum tenuisse, & libros Ethnicorum qua par erat moderatione versasse. Quod ergo in Hieronymo reprehensum est, (vt Gerſo obseruat,) aliud non fuit, quàm nimium studium euoluendi Tullium, supra quàm ferebat conditio, & ætas, ac vitæ institutum S. Hieronymi. Qua ratione æquè in quocumque alio, nimius affectus erga libros de quibus agimus, meritò reprehenderetur, esse: que mulctâ cælitus inferendâ dignus. In eandem sententiam accipiendus est, meritò hîc videndus, Philippus Abbas *lib. de iustitia Clericorum c. 27. & tota epist. 3*. Hæc verò, (vt constat,) per accidens se habent, ad id quod generatim, & vniuersè de his libris stabilire satagimus: nempè quòd cum legentium status, aut temporum conditio aliud non fert, legi citra noxam queant.

Nec aliter occurrendum est iis, quæ ex Alphonso de Castro sunt adducta, quantum ad hunc locum spectant. Quod addo, quia quæ habet de obscenitatibus, quibus scatent plerique Ethnicorum libri, rectè omninò probant, eiusmodi libros esse confixione dignissimos. Sed iam transgredimur limites huius puncti, quo de librorum à Gentilibus conscriptorum lectione agimus; tantum quia à Gentilibus sunt editi, aut quia res Gentilium prosequuntur. De illis verò qui foeda continent, indubitatum est, exterminandos esse, sed alio ex capite quàm Ethnicis, à quo nunc adulta iam luce Christianitatis, nulum impendet periculum puritati fidei, vel bonorum morum; sicut impendet à libris spurcis cuiuscumque sint auctoris, siue Ethnici, siue Christiani.

323.

Eandemque ob causam, quamuis libri hæreticorum ob impendens ab eis periculum prohibeantur, non tamen libri Ethnicorum, de quibus agimus. Quò spectat pronunciatum Isidori *lib. 3. de summo bono, cap. 13. num. 12*. [meliores esse Grammaticos, quàm hæreticos; hæretici enim haustum lethiferi succi, hominibus persuadendo propinant. Grammaticorum autem doctrina, potest

324.

potest etiam proficere ad vitam, dum fuerit ad meliores usus assumpta.] Sumit *Grammaticos*, pro tractatoribus rerum Gentilium. Quo pacto etiam S. Gregorius S. Desiderium Viennensem, ob traditam *Grammaticam*, id est, litteras humaniores increpauit. Qua ratione Seneca *Epistola* 88. *Grammaticum* circa sermonem, historias, & carmina, distineri affirmat. Similique modo Nazianz. *orat.* 29. num. 40. commendans S. Basilium, ait: [Quis in *Grammatica* quæ linguam ad Græcismum format, historias colligit, metris præest, carminibus leges præscribit, cum eo comparandus?] Secernitque ibi diserrè, *Grammaticam* à *Rhetorica*, & *Philosophia*: vt & Isidor. *lib.* 3. *epist.* 65. quod alij plerunque non seruarunt. Nam Petrus Damiani *lib.* 8. *epist.* 8. *initio*, Christum esse ait suam *Grammaticam*; id est, suam facundiam. Et latè *opusc.* 13. c. 11. cum differit aduersùs Monachos studentes *Grammaticæ*, hoc est, literis humanioribus. Thomas verò Cantiprat. *lib.* 1. *Apum* c. 8. *Grammaticam* vsurpat pro doctrina, [Antiquam, (inquit,) nota lector *Grammaticam*.] Ad quem locum Coluenerius adducit quoque Godescalum Hollen. *serm.* 1. in 3. *Decalog. præceptum*, similiter vsurpantem nomen *Grammatica*. Imperitia libratorum, pro *Grammatica* mensurationes spectante, legitur plerunque *Grammatica*, vt notauit Pithœus *lib.* 2. *aduersar.* c. 14. In epistola Pauli Papæ ad Pipinum Regem, (quæ in epistolarum Pontificiarum collectaneis à Gretsero editis est vigesimaquinta,) ait Pontifex, se inter cætera quæ rogabatur, mittere *Grammaticam* Aristotelis, quod Gretserus ibi, accipit pro *Dialectica*. Protrita notio est, qua ad infima studia id nomen aptatur. In qua notione pulchrè iocatur Blesensis *epist.* 171. & 172. lugens vita functum *Grammaticum*. Quamquam libros quoque Poëtarum, quos à Nazianzeno & Isidoro, *Grammaticis* adscriptos vidimus, idcirco dictos *Grammaticos* censet Abailardus *lib.* 2. *intrad.* c. 2. quod pueris prælegerentur, & in iis literariam veluti infantiam ponerent. Quamuis igitur libri hæreticorum prohibeantur; non tamen horum *Grammaticorum*, quia ipsi nunc nocere non possunt.

325. Denique autoritas Patrum, qua libri de quibus agimus, impetebantur, tantum spectat adiuncta illa per accidens, à quibus hæcenus vidimus posse meritò interdum improbari horum librorum usum. Nominatim verò S. Paulinus, non tam Ethnicorum libros damnat, quàm errores quos Iouius inde hauriebat, de fato, & negatione prouidentia. Vnde in *epistole fine*, sic Iouium affatur. [Patior ex copia tibi in nostris quoque studiis possidendæ Philosophorum facundia, dum aduersam veris desinas amare sapientiam. Melius enim tenere te potiùs quærentem diuina, quàm quærere disputantem. Mitte illos semper in tenebris ignorantia volutatos, in contemtionibus erudita loquacitatis absumptos, & altercatione vesana cum suis phantasmatum famulatos, semper quærentes sapientiam, & nunquam inuenientes, quia quem nolunt credere Deum, intelligere non merentur. Tibi satis sit ab illis linguæ copiam, & oris ornatum, quasi quædam de hostilibus armis spolia cæpisse; vt eorum nudus erroribus, & vestitus eloquiis, fucum illum facundia, quo decipit vana sapientia, plenis rebus accommodes: ne vacuum figmentorum, sed medullatum veritatis corpus exornans, non solis placitura auribus, sed & mentibus hominum, profutura mediteris.]

Quare

Quare non damnat Paulinus absolutè lectionem librorum Gentilium, siue ad humaniores literas, siue ad Philosophiam spectantium, sed abusum. Nominatim quoque Philosophicos libros, etiam Ethnicorum, non esse Theologo accersandos, fusè prosequitur Iulius Rugerius *lib. de auditore Theologia c. 5.* Non plura de libris Ethnicorum spectantium Polytheismum, vel aliqua tradentium religioni Christianæ aduersantia, nulla facta mentione ipsius Christianæ religionis, eiusque dogmatum.

Utilitas è libris quorundam Gentilium mordentium res Christianas.

Minus timendum est à libris Ethnicorum, quibus res nostræ deridentur, aut impugnantur. Quis enim cum apud Lucianum, Eunapium, Iulianum, Simplicium, Epictetum, scommata in religionem nostram intorra legit, vel alicuius Christianæ veritatis impetitionem, præ Ethnica aliqua fabulositate; labascit in ea fide, quam Christianis mysteriis adhibebat, cum ad legendum accessit? Imò inde non exigua rerum nostrarum confirmatio haberi potest, non tantum quia facta contentione nugarum & spurciciarum Ethnicarum, Christiana doctrina sanctior occurrit; quo ex capite res nostras maximè confirmare solent, qui pro fide nostra egerunt, præsertim Clemens Alexandr. atque Arnobius: sed etiam, quia eo ipso quòd ea, quæ nunc credimus, à Gentilibus ridentur, aut refelluntur, argumentum idoneum est ac certum, fidem Christianarum præcorum, idem habuisse, quod nostra nunc habet.

326.

Locus Eunapij.

Sic ex cœnosissimo apud Eunapium loco, in Edesio, quem placet veluti specimen proferre, multa colligimus ad veritatem Catholicam spectantia. Ita habet. [In sacra loca inuexerunt *Monachos*, sic dictos; homines quidem specie, sed vitam turpem porcorum more exigentes; qui in propatulo infinita atque nefanda scelera committebant; quibus tamen pietatis pars videbatur sacri loci reuerentiam conculcare. Nam ea tempestate, quiuis atram vestem indutus, quique in publico, sordido habitu spectari non abnebat, is tyrannicam obtinebat auctoritatem: in eam virtutis opinionem venerat id genus hominum. Illi ipsi, *Monachos*, *Canopi* quoque collocarunt, ut pro Diis qui animo certantur, seruos, & quidem flagitiosos, diuinis honoribus percolerent, hominum mentibus ad cultum ceremoniasque obligatis. Hi namque salita, & condita eorum capita, qui ob scelerum multitudinem à iudicibus extremo supplicio erant affecti, pro diuis ostentabant; iis genua submittebant; eos in Deorum numerum receptabant, ad eorum sepulchra sordibus, & puluere conspurcati. In his nonnulli *Martyres*, nonnulli *Diaconi*, & *Legati*, *arbitrique precum apud Deo*, nominabantur, cum fuerint seruitia infida, & flagris pessimè subacta, & quæ cicatrices scelerum, & nequitiae vestigia, corporibus circumferrent.] En quàm multa in rem Catholicam eximia, in hominis Ethnicissimi bacchatione in Christianos: quem recens tunc facta templi Serapidis sub Theodosio eversio, pessimè habebat. Habemus inde professionem Monasticam, & vestem Religiosam pullam, atque abiectam, honorem SS. Martyribus exhibitum, cul-

327

B b tum

tum reliquiarum, intercessionem Sanctorum, pro nobis. Vah! quantus thesaurus est fauilla illa, imò serobe lutulentissima hauritur; ut gaudendum propè videatur, rabiosum illum sic insaniuisse.

Ex Zozimo, Rutilio, varia.

328. Similiter ex Zozimi in Monachos furore, quem *lib. 5. historia* prodidit, illustre testimonium habemus pro veterum cœnobiorum redditibus. Ait enim. [*Monachi* qui vocantur, hi legitimis nuptiis abstinent, & tam in vrbibus, quàm in vicis, populosa collegia complent hominibus non maritatis, nec ad bellum, nec ad alium Reip. vltum necessarium idoneis; nisi quòd via *astutia* quadam progressi, ab eo tempore in hunc vsque diem, magnam agrorum partem ad se transtulerunt, & sub prætextu quasi pauperibus omnia communicent, omnes, (propè dixerim,) ad inopiam redegerunt.] Eadem est Iuliani Apostatæ calumnia *oratione 7.* Nec mitius de Monachis statuit in suo *Itinerario* Rutilius, simili fructu legendus. Sic enim habet *lib. 1.*

Processu pelagi iam se Capraria tollit.

Squalet lucifugis, insula plena viris.

Ipsi se Monachos, Graio cognomine dicunt;

Quòd soli nullo viuere teste volunt.

Munera fortuna meruunt, dum damna verentur,

Quisnam spontè miser, ne miser esse queat?

Quenam peruersi rabies tam stulta cerebri,

Dum mala formidet, nec bona posse pati?

Sine suas reperunt ex fato ergastula pœnas

Tristia, seu nigro viscera felle tument.

Sic nimia bilis morbum assignauit Homerus;

Bellerophontæis sollicitudinibus.

Nam inueni offenso, scui post tela doloris,

Dicitur humanum displicuisse genus.

Hoc inferius, de vno quodam ciue suo, in alia insula Monacho specialiter queritur, sic canens.

Assurgit ponti medio circumflua Gorgon,

Inter Pisanum Cyniacumque latus.

Aduersus scopulos damni monumenta recentis,

Perditus hinc viuo funere ciuis erat.

Noster enim nuper inuenis, maioribus amplis,

Nec censu inferior, coniugiove minor.

Impulsus furis, homines diuosque reliquit,

Et turpem latebram, credulus exul agit.

Infelix putat illuue cœlestia pasci;

Séquo premit, læsis seuior ille Deus.

Num rogo deterior Circais sceta venenis?

Tum mutabantur corpora, nunc animi.

329. Tolle hoc Rutilij opus quo passim mordentur Christiani; vnâque insignem sanctitatis ac professionis monasticæ. expreſsionem exinde. Quinetiam eadem opera.

opera, Confessionem luculentam victoriæ crucis ab hoste expressam vi veritatis, erades. Sic enim canit de Iudæis, hoc est, de Christianis; quia salus ex Iudæis, commiscens, & candidè profitens disseminazione Christianismi per orbem, perditum Ethnicismum.

*Atque vinam nunquam Indæa subacta fuisset,
Pompei bellis, imperioque Trii
Latius excisa pestis contagia serpunt;
Victorésque suos, natio victa premit.*

Non ausus Christianis Imperatoribus orbem regentibus, mutire in Christianos, sub Christiano nomine, *Iudæos* vocat: quod æquè, (alia licèt ex causa,) ab Epicteto factum, apud Arianum *lib.2. differt.9.* & ab aliis eiusdem ævi Ethnicis non semel.

Item ex Vlpiano, & Aurelio Victore, ac Luciano.

Domitius Vlpianus *de officio proconsulis lib.7.* rescripta Principum nefaria adversus Christianos collegit, Lactantio teste *5. instit. c.11.* nec plenè interciderunt eæ leges; sed quamvis ad declinandam Christianorum temporum invidiam, Tribonianus ex eis Christianorum nomen expunxerit, supersunt tamen plurimæ passim in Pandectis, ut *l.6. ff. ad l. Iuliam peculat. l.8. ff. ad l. Cornel. de falsis l.5. ff. de pœnis l.4. ad l. Cornel. de sicariis, l.6. ff. ad l. Iuliam de vi publ. l.1. ff. ad l. Iuliam maiest. l.7. ff. de accusatio.* Has hominis in Christianos truculentissimi operum reliquias, tolle; ynaque insigne trophæum religionis Christianæ, quod toties PP. statuunt, aboleueris; Indicem, inquam, exhaustæ in Christianos pharetræ Satanæ. Aurelius Victor, ut testatur Sanctus Hieronymus *epist. ad Paulum Concordiensem*, etiamsi Christianis infensus, tamen ad notitiam persecutionum Christianis illatarum, commodus lectus est; eaque ex causa, lectum à se testatur ea epistola S. Hieronymus.

Similiter, quia apud Lucianum legimus fannas Momi illius *in Vnum tria, & Tria unum*, ut videre est *in Philopatriade*. Itémque legimus iuramentum quod ibi concipit, [*per Deum altè regnantem, magnum, ætherium, atque æternum, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem, unum ex tribus, & ex uno tria. Hæc tu Ionem puta, hunc existima Deum.*] Quia, inquam, hæc apud illum Christianorum subsannatorem legimus, optimè inferimus, priscos illos Christianos eadem nobiscum de augustissima Triade sensisse. Ibidem paulo pòst ex verbis illis. [*Quando me Galilæus ille convenit, recaluaster, naso iusto præditus, qui in tertium vsque cælum per aërem ingressus est, quæque optima, & pulcherrima sunt, inde didicit, per aquam nos renouavit, in beatorum vestigia insistere fecit, & ex impiorum regionibus nos redemit.*] Ex illis, inquam, verbis, vel potiùs fannis per scurram illum, in Gentium Doctorem Sanctum Paulum intortis, apertè habemus, imagines Sanctorum, in Ecclesia antiqua fuisse in vfu. Inde namque scurra ille, cum inter Christianos versaretur, effigiem Apostoli, animo expressam retulerat. Docètque præterea locus ille, sensum veteris Ecclesiæ, de renouatione hominis, & sanctificatione, per Baptismi Sacramentum, In Dialogo de morte Peregrini, locus est illustris, ad perspicendum, quanta cura Christiani operibus misericordiæ, præsertim circa Martyres designatos, insisterent. Quam summam curam, vix alibi vspiam, apud

330.

331.

nostros, habemus magis expressam, quàm apud hunc nebulonem, à quo effusè ridetur, sed hoc nobis ioci eius, & sales profuerunt, ut à ridente, praxim Ecclesiæ antiquæ, sanctissimam, & omni studio imitatione exprimentam disceremus. Tametsi admitto, ut Lucianus legatur, quoad aliquos Dialogos, auctoritatem maiorum interuenire oportere.

Probra in nos Gentilium, magno vsui in rem Christianam.

332.

Apud Tertullianum c.7. & 9. *Apolog.* & Minurium n. 11. ac Eusebium 5. *hystor.* c. 1. appositio infantis farre contacti, & cibatio ex eo Christianorum, toties ab Ethnicis obiecta Christianis; item adoratio Cereris, & Liberi per Christianos, teste Augustino *lib. 20. contra Faustum* c. 13. argumentum est veritatis mysterij Eucharistiæ, de quo per umbram aliquid perspexerant Gentiles, siue ex lectione librorum nostrorum, siue ex fide alicuius transfugæ, siue ex incomposita per aliquem fidelem, profusione sermonis. Culus virilium Sacerdotis, ab Ethnicis exprobratus nostris, ut refert Minutius, spectat haud dubiè ad Sacramentum pœnitentiæ à Christianis frequentatum, accidendo ad Sacerdotum genua. Peruicaciam, & inflexibilem obstinationem, exprobrant Christianis, Plinius *lib. 10. epist. 97.* & Epictetus apud Arianum *lib. 4. cap. 7.* ac Galenus *lib. 3. de differ. pulsuum*; quòd cum possent, externa saltem specie, fidem abnegare; perstarent tamen, nec cogi possent ad eiurandam fidem, vel in speciem. Docemur ex ea firmitate; quam hi *obstinationem* vocant, quàm sit durandum in sincera fidei confessione, Christianorum vsum de horis Canonicis publicè recitandis, exprimi imitatione à suis, voluit Iulianus Apostata, ut refert Sozomenus *lib. 5. c. 15.* Idque ex eius Epistola. In eam qui incurrit, habebit argumentum pro horis Canonicis ex vetere vsu.

333.

Ammianus Marcellinus, (& ipse Scriptor Ethnicus.) in Romanorum Pontificum maiestatem, genuinum infixit *lib. 27. num. 2. in fine*, verbis illis post descriptas S. Damasi & Ursicini schismatici de Romano Episcopatu, contentiones. [Neque ego abnuo, ostentationem rerum considerans vrbatarum, huius rei cupidos ob impetrandum quod appetunt, omni contentione laterum iurgari debere: quum id adepti, futuri sint ita securi, ut dicentur oblationibus matronarum, procedantque vehiculis insidentes circumspectè, epulas curantes profusas, adèd ut eorum conuiuia Regales superent mensas: qui esse poterant beati reuera, si magnitudine vrbis despecta quam vitii opponunt, ad imitationem Antistitum quorundam Prouincialium viuerent, quos tenuitas edendi potandique parcissimè, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia perpetuò, numini, verisque eius cultoribus, ut puros commendant, & verecundos.] Iungendus est locus ex *lib. 15. num. 6.* vbi de summa æternæ vrbis Episcoporum auctoritate. Inde discimus, quis iam olim sensus fuerit Christianorum de suprema Romani Pontificis auctoritate in Ecclesia Dei, nec dedecere Ecclesiasticum Principem, opes, & externum apparatus, dignitati illi commensum habere. Sicut etiam ex eo quod varij Ethnicis, sed maximè Zozimus, Constantinum ob rem Christianam ab eo amplificatam, ditata templa, passim mordent, docemur quo loco

loco apud Christianos tunc fuerit locupletatio Ecclesiarum, in quam nunc adeò fremunt sectarij. Quanti porro facienda sint, hæc pro veritate testimonia ex fidei hostibus petita, quàmque gloriosum sit, eo telorum genere hostes confodere, tradit pulcherrimè Eucherius *hom. 2. de Pasch.*

*Mendacium ea ratione proficit
veritati.*

Liquet igitur, tantum abesse, ut Gentilium libri, de quibus egimus, cum damno legantur, ut potiùs prodesse non parum possint. Et quod fecisse è libris nostris Porphyrium iure detestatur Pisidas, quum dixit, eum prata nactum, asperos messuisse rubos; nos è contratio cum Theodoro *lib. 3. contra Grecos*, è libris huiusmodi fidei hostium, cum laude faciamus, carpentes de tribulis ficus, & cibum de comedente, ac de caduere Leonis prostrati fauos, & mella. Neque verò qui ad hunc modum nostra confirmaret, in eam reprehensionem incurreret, quam aliquos subiisse scimus, testimonia pro Christo, & rebus Christianis, petendo è Gentibus: cuiusmodi ille fuit, quem Phorius eam ob causam arguit *cod. 179*. Qua etiam ratione, Marcellum Ancyranum, (iure, an iniurià nunc non quæro,) valdè reprehendit Eusebius *lib. 6. aduersus eam cap. 2. in fine*, & rursus *cap. 3.* quòd res Christianas petitis è profana literatura observationibus, illustraret. Sanctus item Augustinus *13. contra Faustum c. 15.* infirmam esse rerum nostrarum probationem quæ ex Gentilium autoritate petitur, disertè prodit. In Martino Kemnitio inter Lutheri combibones strenuissimo, idipsum capit Stapletonus *lib. 12. de princ. fidei cap. 14.* Et in Eugubino Pererius *lib. 1. in Genes. cap. 1. versu 1. num. 23.* Videndi item quos præterea profert Sandæus in *Theologia varia lib. 2. commentat. 10. exercitatione 11.* Non est, inquam, similis, ea pro Christianis rebus ex Ethnicorum scriptis argumentatio, illi alteri, quam à Phorio & cæteris improbatam diximus. Quin potiùs hanc, quam commendamus, vsurpantes, monstramus, (quod S. Hieronymus *epist. ad Magnum*, de Iuliano Christianam religionem impugnante, scitè dixit,) eos iuxta fabulas Poëtarum, suo se ense lacerare. Quare non esse libros Gentilium, de quibus egimus, configendos, ratum esto. Imò ad hunc modum ex infœcundis lignis succis, machinas in aduersarios ipsos struimus, ut benè philosophatur Giselbertus in *Altercat. Synag. & Eccles. cap. 12. pag. 67.*

Si tamen aliquem Ethnicum librum refodi contingeret, à quo nulla rebus nostris utilitas sperari posset, sed iure timeri deberet merum damnum, tunc locus esset iustæ suffixioni: nec tam nouaculam radendis eius superfluis, quàm securim ad cædendum eius caudicem adhiberi oporteret. Sed profectò, si in quem Ethnici Christiana sugillantris librum censura rectè caderet, in scriptiones Symmachi & Themistij de Religionis cuiusvis indifferentia aptius caderet, quàm in alias plerasque in speciem nocentiores. Nunc enim error quem illi adulta iam Christianitatis luce Ethnicismo indormientes stabiliebant, perniciosissimè serpit. In cæteris, sufficit nouacula, radens superflua.

Patrum allegoria in rem propositam.

335. Quod enim ex S. Hieronymo *epistola* 84. ad *Magnum*, post Origenem *homil.* 7. in *Leuit.* vulgatissimum est, libri Ethnicorum, eraso quicquid in eis emortuum est, idololatriæ, voluptatis, erroris; id est, firmato aduersus ea omnia mentis assensu, vtiliter contrectantur. Quo Patres prædicti, necnon Blesensis *epist.* 8. & Petrus Damiani *opuscul.* 13. c. 11. accommodant quod *Deuter.* 21. præcipitur, de capite, ac superciliis captivæ mulieris radendis, omnibusque toto corpore pilis, & vnguibus amputandis, priusquam in coniugem assumatur. Similiter enim, resecto ab Ethnica literatura, ad modum prædictum quouis emortuo, fas est Christiano, copulari eidem captivæ doctrinæ, (quam in iniustitia detinent eduersarij;) & vernaculos ex ea Domino Sabaoth procreare. Huius sapientiæ typus, ait alio loco Hieronymus, (nempe *epistola* 146. quæ est ad Damasum, agens de siliquis porcorum, quas signare ait libros, & doctrinas Ethnicorum,) & in Deuteronomio sub mulieris captivæ figura describitur; de qua vox diuina præcipit, vt si Israëlites eam habere voluerit vxorem, caluitium ei faciat, vngues præsecet, & pilos auferat; & cum munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus. Hæc si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? Itaque & nos facere solemus, quando Philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientiæ secularis. Si quid in eis vtile reperimus, ad nostrum dogma conuertimus: si quid verò superfluum, de idolis, de amore, de cura secularium rerum; hæc radimus, his caluitium inducimus, hæc in vnguium morem, ferro acutissimo defecamus.]

336. Exitum filiorum Israël expilatis Ægyptiis, in hanc rem interpretatur S. Aug. 2. *doct. Christ.* cap. 18. & 40. ac Blesensis *epist.* 91. & optimè S. Cytillus *lib.* 1. de *ador. ferè in fine*, cum de structo, & ornato è spoliis Ægyptiorum, tabernaculo Hebræo. Qui item in hanc ipsam rem præclare disserit *lib.* 7. de *Adorat. ad finem libri*. Ad hoc item negotium, Gregorius Nilisus *lib. de vita Moysi*, accommodat allegoricè circumcisionem filij Sephoræ, docens id pertinuisse ad monstrandum, faciendam esse Christiano circumcisionem Ethnicæ literaturæ. Orig. *hom.* 5. in *Leuit.* hanc esse, ait, oblationem super fermentato.

337. Nec caremus vsu & praxi Sanctorum, hæc in parte. Ipsum Apostolum, librorum Ethnicorum plagulas protulisse constat: vsurpasse, inquam, Epimenidis, Callimachi, Menandri, ac Arati loca; & vsurpando, ea sanctificasse, vt dixit Orig. *hom.* 39. in *Lucam*. [Secularem versum assumens, (ait S. Hieronymus *epistola* 8. de versu allegato 1. *Cor.* 15.) fecit Ecclesiasticum. Sanctos item Patres & Doctores in Ecclesia Christiana celeberrimos, prodere se in eorundem Ethnicorum libris versatissimos, monstrat diligenter ac sigillatim S. Hieronymus *dicta epist.* 84. cum ei Calpurnius cognomento *Lanarius*, id est, æmulus Ruffinus, per Magnum obiecisset, cur Ethnicorum sordibus candorem Ecclesiæ pollueret, & de Poëtarum ac Oratorum & Philosophorum Ethnicorum scriptis, diceret. Nominatim verò Origenem, suis autorem fuisse, vt demptis Atheorum libris, omnes omnium, & Poëtarum & Philosophorum libros peruolaret, Greg. Thaumaturgus autor est, in *Charisteria*: qui id ab eo sapienter esse factum agnoscit. Ad in veteri lege seruasse Danielem, & ante legem, Mosem, notat S. Basil. *orat. de legendis*

legendis fructuosè libris Gentilium, & Beda in allegoricis expositionibus Samuëlis. De Mose rursus, ac Isaia, & Paulo, S. Gregorius lib. 5. in 1. Reg. cap. 3. in fine. De Isaia, Hieremia, & Paulo, idem habet S. Ambrosius lib. 3. de fide c. 1. In hanc rem luculenta extat disputatio apud Rupertum, bona parte libri 7. de operibus Spir. sancti à cap. 10. & apud Socratem lib. 3. histor. c. 14. occasione edicti Iuliani, quo veritus Ethnicam fabulositatem deprehensum, & conuictum facile iri à Christianis, si libros Ethnicorum euoluerent, interdixit illis lectione librorum Gentilium: quod edictum extincto mox Iuliano euanuisse, meritoque non vulgarium modò maiorum, sed etiam ipsius Apostoli exemplo & vsu, Christianos resumpsisse libros Gentilium demonstrat *ibidem* Socrates.

Sic nimirum insitio fit Ethnicarum literarum cum Christianis, quod Clemens 6. *strom.* omninò egregiè, faciendum monstrat verbis illis post disciplinarum humanarum collationem cum oleastro, Christianarum verò cum olea fatiua. [Plus, (inquit,) nutrimenti accipit inserta olea, propterea quòd sit plantata in agresti. Assuefit autem veluti concoquere nutrimentum, dum assimilatur pinguedini fatiua. Sic etiam Philosophus, qui agresti olea assimilatur, cum multa habeat non cocta, propterea quòd & lubenter inquirat, & facile assequatur, & pinguedinem appetat veritatis; si per fidem, diuinam acceperit virtutem, in bonam & mitem infertus cognitionem, tanquam oleaster insirus in sermonem verè pulchrum, & misericordem, & quod traditur nutrimentum concoquit, & fit bona, & fatiua olea. Insitio enim eas quæ erant steriles, cogit esse fertiles, arte agriculturæ; & scientia quæ est ex cognitione.]

Pulchrè denique Petrus Blef. *epistola* 1. [Si causa publicæ eruditionis, aliqua de libris Gentilium fuerint interferta, vobis in fastidium non verratur. Nam & Dauid de diademate Melchom, idoli Ammonitarum, sibi diadema composuit. Et Paulus Apostolus ad improprium Galatarum, quandoque versus Homericos eleganter apt auir] Pleniùs etiam *epist.* 8.

EROTEMA XII.

Saracenorum libri an ferendi, præcipuèque Alcoranus.

Gentilium libris subnecto libros Saracenorum atque Turcarum. Quod Genim Petrus Cluniac. in *summa contra sectam Ismaëliitarum* rectè aduertit, annuuntque Vgolinus de *casibus Papa referu.* 2. p. c. 1. §. 1. num. 3. Simancas in *Instit. tit.* 39. n. 4. & Sanchez in *Decalogum lib.* 2. c. 10. num. 22. quamuis Saraceni, seu Turcz, interdum vocentur hæretici, quia aliqua nobiscum credunt; alia respuunt, rectiùs tamen Ethnici censentur, quia neque Baptisum quem Christus Ecclesiæ suæ ianuam constituit, neque vllum prorsus Christianum Sacramentum vsurpant; quod nullus vnquam fecit hæreticus.

Note

Non interdicitur libris, idcirco tantum quod à Saracenis sint conscripti.

Saracenorum ergo libros, de quibus hoc loco quærimus, cum in se esse malos oporteat, non eos intelligimus qui ab Saracenis Mahumetem sectantibus de argumento quocunque sint editi, sed qui Saracenicæ dogmata ritusque complectuntur; nam Auicennæ, Auerrois, multorumque aliorum Arabum Mahumeti addictorum Philosophicos, & Medicos, vel Astrologicos libros, nemo damnat, idcirco tantum, quod ab hominibus Saracenicæ superstitionis sint conscripti. Imò quamuis interdum in horum Scriptorum libris, aduersus Christianos, obiter aliquid intorqueatur, (quale est quod Auerroes Christianis obiicit, quod comedant Deum suum,) non est quod interdictum librorum illorum lectione quis credat, cum nullum periculum sit ab istiusmodi iaculis in fidem nostram intortis; sed potius quod circa libros Gentilium supra notauimus, confirmet ea insectatio, veritatem Catholicam, præbeaque manifestum argumentum sensus Catholicorum, quem sic allatrarint hæc à vero auersa pectora.

340. Raymundum Lullum, scribit in eius vita Carolus Bouillus, à Summo Pontifice Clemente V. tentata etiam interpositione Philippi Pulchri Francorum Regis expetiisse, vt Auerrois in Aristotelem commentarios prosciberet, ignique addiceret; eo quod commentarij illi aduersentur Catholicæ veritati, & scateant erroribus, qui iuuenum mentes facile peruertunt, & à sinceritate ac puritate fidei abductos, sensim ad impietatem disponunt. Hoc cum precibus, & potrectis supplicibus libellis, ac etiam conscripto ea de re libro expetiisset Raymundus, negat Bouillus fuisse auditum, siue à Pontifice, siue à Rege. Congruentior & exauditu facilior fuisset petitio, pro qua nunc, (quæ Dei benignitas est,) non est fatagendum. Nimirum ne Auerroes oraculi loco esset in scholis: quod cum superiore seculo, & paucis anterioribus, inualuisset, præsertim in Italia, vt Canus *lib. 10. de locis c. 5.* notauit; occasio fuit magnorum in oris illis errorum, & inutilis diligentia, qua aliqui non minus in peruolutando Auerroë collocabant operæ, quàm in sacris literis ponant, qui iis maximè delectantur: nec fidei minus Auerroei tribuerunt, quàm optimi quique fideles Canonicis scriptoribus: quod indignissimum fuisse, nemo non videt. Nunc Auerroes in scholis depontanus euasit.

Quid de Saracenorum libris dogmaticis statuendum.

341. Sed si de libris Saracenorum, (vt ita dicam,) dogmaticis, eorumque ritus, ac fabulositatem prodentibus, præsertimque de Alcorano sit sermo, videri potest configendos esse, quia cum Mahumerismus in magna Orbis parte altissimas radices egerit, ac etiamnum vigeat plurimum, & illices habeat quibus facile capiantur improuidi, & carnei homines; nempe effusam libidinandi, & quidlibet impiè agendi licentiam: meritò timeri potest, ne lectio huiusmodi librorum, fraudi sit simplicibus, aut iis qui in se flammam intelligentiæ peruersitate morum extinguunt, (vt D. Augustinus *tractat. 8. in Epistolam Ioannis*, de iis scitè dixit,

dixit,) qui in se malè viuendo fidei lumen effoderunt. Quò ex genere quam pluriuos, à tempore defectionis Lutheri, ad Turcas deserto Christo abiisse, Lindanus in *Dubitantio dialog. 2.* Gulielmus Reginaldus in *Caluito Turcismo* describentes Nouatorum, & Turcarum affinitatem, aliique meminerunt. Ex altera verò parte, videri possunt hi libri confixioni non patere, quia eadem illorum videtur esse ratio, quæ librorum ritus Ethnicos, & impia sacra complementium, quæ constat impunè proflare.

Tractans hoc punctum Antonius Sanctarellus *tract. de hæresi c. 14. dub. unico,* *propositione 7.* ait, Alcoranum per se non prohiberi, sed ratione scholiorum impiorum, notarumque ac præfationum Lutheri ac Melanchtonis, quibus Basilien-
 sis editio Alchorani, per Theodorum Bibliandrum damnatæ memoriæ scripto-
 rum adornata, contaminatur. Hoc verè & rectè autor ille. Et addere æquè po-
 terat, ipsius Bibliandri Apologiam, qua Alcorano patrociniatus est, dignissi-
 mam fuisse quæ configeretur. Omnium quippè librorum prohibitorum in-
 demnitati, studet meribibulus ille, vsque adeò, vt non erubuerit contra Theo-
 dosij, & Valentiniani Imperatorum legem de comburendis Nestorij libris, grun-
 nire. Hæc igitur concedo Sanctarello. Sed addit quo euerri videantur quæ sic
 sunt constituta; addit enim rationem, cur Alcoranus prohibeatur esse, quia in
 eo agitur de Religione nationis, hoc tempore maximè potentis, & ad corpo-
 rum voluptates patentissimum ostium aperientis; quæ sunt valida corruptelæ il-
 lectamenta. Hæc, inquam, ratio monstrare videtur, Alcoranum non vetari
 tantum ratione impiarum Bibliandri annotationum, vel ratione præfationum
 Lutheri ac Melanchtonis, sed per se ac ratione contextus ipsiusmet Alcorani,
 quo Apostasiæ hami, quos diximus, apponuntur.

*Per se loquendo, libri prædicti à confixione
 immunes.*

Quare dicendum videtur, sepositis Lutheranismi facibus per summam ne-
 quitiam illi is, quas constat iure damnari; item nisi obstarent spurcitæ perpe-
 tuæ, queis Ricoldus *c. 8.* Alcoranum factum monstrat; his, inquam, sepositis,
 & spectato solo periculo inducendi ad Turcismum, Alcoranum, vniuersè lo-
 quendo, non videri configendum, seclusis peculiaribus personarum circum-
 stantiis, cuiusmodi frequentiores, & periculosiores esse possunt degentibus in-
 ter Saracenos, vel Mahumetanos, aut non procul ab eis, vbi commercium, &
 frequentia Saracenorum alloquia peruersionem simplicium, aut in fide minùs
 firmiterum, faciliùs promoueret. Quod spectasse crediderim Nicolaum I. cum
 de libris à Saracenis per Bulgaros ereptis, (vtique Saracenicis,) ita Bulgarijs re-
 spondet *c. 103.* [De libris profanis, quos à Saracenis vos abstulisse, & apud vos
 habere perhibetis, quid faciendum sit inquiritis, qui nimirum non sunt refer-
 uandi; corrumpunt enim, sicut scriptum est, mores bonos, colloquia mala; sed
 vt potè noxij, & blasphemij, igni tradendi.] Nimirum Bulgari erant Saracenis
 ferè propinqui, ideòque illis timebat Pontifex. Qua ratione videmus, ex quo
 in his regionibus cuilibet quilibet credendi potestas publicè facta est, Catho-
 licos ex vsu assiduo, atque conuictu cum hæreticis, dedidicisse horrorem hære-
 seos; & cum amore personarum hæresim profitentium, quem variæ necessitudi-
 nes

nes conciliant, ad combibendum errorem sensim sine sensu disponi ac condonari. Non enim ægrè contingit, ut illius ex parte aliqua religionem probes, qui in conuictu politico, & humanis negotiis arrideat; & boni viri, non perfidi, non ceruicosi, non rapacis, non crapulæ aut Veneri dediti, opinionem collegerit. Ex quo autem nefarij dogmatis particula quæpiam contra Ecclesiæ scita arripserit; vniuersum nequitæ corpus extrusa vera fide animum subit; quia, ut rectè dixit Phœbadius *lib. contra Arrianos*. [Si quid receptum fuerit contra fidem veniens, totius fidei damnum est.] Idem perpulchrè tradit Arnobius iunior, ferè initio libri primi conflictus cum Serapione. Idemmet ergo periculum, Catholicis inter Saracenos ac Turcas, vel non procul ab eorum sede degentibus impendet, ratione cuius, confingendus meritò est Alcoranus.

344. His verò circumstantiis sepositis, (sicut reuera in his regionibus non habent locum,) & resectis, (quod iam præmissi,) impiis accessionibus per Mahumeti affines, Lutheranos & Calvinistas factis, nullum videtur periculum, à Latina cuiuscunque Saraceni libri, ac nominatim Alcorani, lectione imminere. Itaque secluta superiorum prohibitione, legi posset latine. Imò interessè videtur, non ignorari, quantus sit Christianæ religionis splendor, præ Mahumetana superstitione: quod præsertim deprehenditur ex nitore & sanctitate codicum nostrorum, præ illuæie & sordibus; quibus, cum alijs Mahumetanorum libri perpetuò conspurcantur, tum maximè Alcoranus. Nam, & obscœnitatibus scæter, & iugibus contradictionibus refertus est; totque & tam portentosis mendacijs, & fabulosis incredibilibus refertus, ut ne fingere quidem aliquid monstrosius liceat libro illo: quod præsertim versat Ricoldus in *confutatione c. 9*. Ideoque Christianam legem apud lectores Alchorani stabiliri ait Armach. *lib. 18. qq. Arm. c. 9*. Præterea adeò insulse & confuse conscriptum esse illud opus, rectè aduertit Hieron. Sauonarola *lib. 4. de veritate fidei, cap. 7*. ut à nemine ordinem vllum in eo notari posse, rectè confirmet; quod præcipuum est ignorantæ, ac seordia signum.

345. Et inde est, quòd Saraceni, vulgari Alcoranum, vel in alias linguas verti, nulla ratione adducantur, ut sinant. Audi Ricoldum *c. 9*. [Ego firmiter scelsi, quòd Saracenorum maximè sapientes, & qui literarum peritiam habent, verbis Alcorani nullam addibent fidem, sed fictionem doctrinæ eius aduertunt. Signum autem huius, quod cum alijs sapientibus hi publicè disputare recusant, sicut ego per experientiam ipsam cognoui; & ipsam Alcoranum in medium afferri nolunt; vehementissimè enim tristantur, cum ab alijs legitur, & nequaquam volunt in alias linguas ipsum transferri, Scimus autem, quòd purum aurum, neque aquam timer, neque ignem, neque indicem. Propter hoc Christiani veritati veri Dei confidentes, quæ forosissima est, & manet in æternum, libenter de Evangelio cum alijs nationibus disputant; & gaudent cum ab alijs nationibus legitur, desiderantque ipsum omnibus publicari, & in alias linguas transferri. Et non literis solùm, sed etiam scripturis publicis Christianam veritatem ostendant, quod alijs gentibus ludibrium, & ignominia videretur] Vide *ibidem cap. 16. initio*.

346. Eum librum primus latine fecit Ioannes Hispanus in Concilio Constantiensi sub Martino V. confutauitque diligenter. Quod præstitum item est ab alijs.

aliis compluribus, nominatim à Ricardo, quem Demetrius Cydonius referente Volaterrano, in Græcum conuertit. Eum Nicolaus Cusanus vocat *Ricoldum*, & plus cæteris sibi placuisse ait, in *prologo sue*, (vt inscribit,) *cribrationis Alcorani*: quo etiam proficitur, autorem se fuisse Dionysio Richelio Carthusiano, vt opus quod de eo argumento edidit, elucubraret. Memorat præterea Cusanus, visum abs se opusculum Sancti Thomæ de rationibus fidei, ad Cantorem Antiochenum, & alium Cardinalis Sancti Sixti, Ioannis de Turrecremata. Ex recentioribus, Ludouicus Viues splendè & diligenter vniuersum hoc argumentum versauit *toto lib. 4. de verit. fidei*; vbi c. 15. bene examinat turpitudinem, & infamiam paradisi, in Alcorano propositi, de quo puncto disseruit etiam prolixè, & egregiè Gulielmus Parisiensis *lib. de legibus c. 19.* multa de autoris nequitia, & turpitudinibus prælocutus *toto c. 18.* Plurima item, & de autore, & de secta, Cantacuzenus *in orationibus & apologiis*, necnon Eurhimius *tit. 24. panoplia*: item Ioannes Galensis & Albertus Vidmestadius contra Mahumetem.

EROTEMA XIII.

*An Rabbini, Thalmudici, Cabalistici libri, sint
censura percussendi*

Rabbini libros in hoc ordine collocandos esse, persuadeor ex eo, quòd tametsi libri mali sunt, tamen vix noxij esse possunt, si lectori mens sit non læua, & ex præiudicata de eorum inanitate, & fabulosis crebris sententia, aduertat, vbi pedem, (vt sic dixerim,) figat. 347.

Nani in scriptis Rabbiorum, Christo posteriorum.

Quod Rabbiorum libros in se malos pronuncio, non de illis Rabbini, qui Christum antecesserunt, accipio; sed de iis, quorum extant libri. Omnes enim huiusmodi Rabbini, quorum extant opera, fuisse Christo posteriores, cum sæpè illatè populo Hebræo per Romanos cladis meminerint, censuit Bellarmin. *in opere de Scriptoribus, in calce tractationis de Scriptoribus veteris Testamenti.* Quanta verò peccent hi Rabbini, siue Scripturam interpretentur, siue somnia procudant narrationum, aut quicquid tandem scriptis committant, neminem latere existimo. Scripturas certè adèd crasse interpolant, verius, quàm interpretentur; adèd in sensus à plano alienos detorquent, vt nihil possit proferri indignius. Nec mirum. Habentes enim cor obcæcatum, & velamen super oculos oppassum, vt Apostolus monuit; studiosè quoque cauentes ne in Christum quem Scriptura vniuersa inclusum continet, quoquomodo incurrant; auertunt quanta possunt malignitate mentis oculos à sensu eius genuino, & vel in occidente litera sistunt, vel ad inconditas allegorias eam transferunt.

348. Quod si ante horrendum illud scelus, quo Iudæi dimitti à Deo, & in sensum reprobum tradi meruerunt, Philo vir ingenij perspicacissimi, & amoenissimi, vsque eo tamen incondita interdum proposuit in Scripturæ interpretatione, vt iure D. Augustinus 12. *contra Faustum cap. 39.* prodiderit, inde apparere quantum intersit, vtrum ad Christum referas omnia, an præter illum, quaslibet coniecturas quolibet mentis acumine persequaris; quanto minùs videri debet mirum, fædè obrorisse Scripturam, & circa eam ineptuisse, nepotes generationis pessimæ, abiectæ à Deo, nec relictos, nisi vt sint capsarij nostri, ac librarij, quod idem S. P. sæpè annotat? *Capsarios* dico, non interpretes; & *librarios*, non Doctores. Taceo mendacia atque figmenta perpetua; est enim Rabbinis proprium quarto modo, fabulari, & quæ nunquam fuerunt, eiuñtve vnquam, tanquam vera proponere, adeò crassè ac stolidè, vt ne ingenij quidem mica prodatur in comminiscendo dextrè, & appositè, fingendoque probabiliter, & aptè ad persuadendum.

Quatenus ferenda, aut non ferenda.

349. Sunt igitur Rabbinorum libri in se mali, non tamen noxij, quia nemo est adeò bardus Christianorum, vt in tanta ab urdissimarum insulsiatum luce impingat, & stupiditati Rabbinicæ astipulari velit, cum Rabbinum à Christianis scitis despectere deprehendit. Quod si qui interdum Rabbinum, in Christianum nomen calamos strinxerunt, qua sunt in filios desertæ malè animata voluntate, *sagittæ paruulorum facta sunt plaga eorum, & infirmata sunt contra eos, linguæ eorum.* Frigent, inquam, eorum calumniæ, & tam retulis telis, vulnus altè adigi non potest: vel si alicubi impotentia mentis, fines veniabilis concitationis, in homine obocæto est prætergressa, tunc spongiam adhibendam esse, quæ, saluis cæteris, eam partem abstergat, nemo inficias iuerit. Quod item dicendum est de execrationibus, aut blasphemis in Christum, quibus nebulones perditissimi, impiè proscindunt quem parentes eorum confixerunt. Et hoc tantum probant, quæ pro extirpandis libris Iudæorum tradit Alphonsus de Castro *lib. 2. de iusta hæreticorum punitione c. 15. in fine.*
350. Quoad cætera quantumuis insulsa, & inania, eatenus commodare Christianis possunt Rabbinorum scripta, ideòque videntur non configenda, quatenus cum sint perspersa variis antiquis moribus per manus à Iudæis antiquioribus ad istos deriuatis, & explicationem contineant rituum multorum, aut proverbiorum ac formularum iam olim vigentium in ea gente, lux inde non exigua affundi potest variis Scripturæ locis, in quibus ritus illi, aut mores insinuantur, vel paræmiæ, aut formulæ vsurpantur. Qua ex causa Sanctus Hieronymus *Apol. 1. aduersus Rufinum*, ait Origenem, Clementem, & Eusebium, Rabbinos lectitasse, & eorum interpretationes non semper esse aspernatos. Quod de seipso quoque prodir *in cap. 2. Nabum*, Idem à posteris factitatum. Sic enim Caninius, ex Iudæorum vsu, pleraque noui Testamenti loca, est cum laude interpretatus. Lyranus ex iisdem profecit persæpè, necnon Burgenfis, Eugubinus, Oleaster, & alij Hebraizantes, itémque Galatinus in opere de arcanis Catholicæ veritatis.

Et:

Et ut omnis alia abesset utilitas, illa tamen semper suppetet non exigua, quod cum Rabbiorum ineptiis temporis partem aliquam iuuat concedere, summa stupiditate eorum perspecta, & causa tantæ rudiratis quæ neminem latere potest, annotata, afficiuntur multo magis ad nostra, & in Christum lucem, & sapientiam nostram, ac debemus animamur.

Tandem quod aiebam, Rabbios esse captarios, & librarios nostros, usum non modicum, vel ab inuitis in rem nostram, extare ex eorum libris, demonstrat. Attestantur enim veritati Euangelicæ, iis libris vtrunque interpretandis, in quibus res Christianæ tanto antè sunt prænunciatæ. Ita sapè S. Aug. ac nominatim *lib. 1. de consensu Euang. cap. 14. & serm. 32. de temp. & 67. de diuers. & in Psalm. 40. & rursus in 56. ad. vers. 4. & epistola 59. ad q. 2. ac. 18. ciu. c. 46.* Essequè in hunc finem per totum orbem dispersos Iudæos, sic scribit *serm. 1. ex 40. nouis.* [Iussit Imperator Romanus, iam Christianus, ut ad ipsam Ierusalem non accederent Iudæi. Et sparsi per orbem terrarum, facti sunt quasi custodes librorum nostrorum; quomodo serui, quando eunt in Auditorium domini ipsorum, portant post illos codices, & foris sedent; sic seruus factus est filius maior, filio minori. Nam aliquando mouent nos aliqua in Scripturis, & de Iudæorum codicibus, certi aliquid cognoscitur. Ideò ergo sparsi sunt, ut nobis libros seruent. Maior ergo minori seruit.] Iussam Imperatoris Romani iam Christiani, est edictum Constantini Magni, memoratum à Chrysostomo *homil. 3. contra Iudæos*, quo miseri Iudæi urbem Hierusalem contra interdictam instaurare aggressi, amputatis auribus multati, & in varias oras sparsi ad cæterorum terrorem, nobis insuper in librarios atque captarios sunt facti.

Nec dissimiliter de Iudæis statuunt, S. Iustinus *in paranesi, circa medium*, S. Chrysost. *in Psalm. 44. initio, & in Psalm. 8. & hom. de Cruce, media Quadragesima, sub finem.* Non sunt ergo omnes Iudæorum, & Rabbiorum libri per omnia explodendi. In quam rem legendus Mariana *opusc. pro edit. vulg. cap. 27.*

Quid de Thalmudicis libris statuendum.

Thalmudicorum librorum eadem esse ratio posset quoad Christianos, si per maiores liceret. Sunt enim Thalmudici libri, quasi Pandectæ iuris Iudæici, cum Ciuilibus, tum Pontificij, & sacri. Itaque Iudæorum instituta, ritus, & leges, his libris continentur; possuntque proinde non modicè ad Scripturæ intelligentiam commodare. Dissertunt de horum librorum varietate, & partitione, initiisque, ac progressionem, (non enim omnes vno tempore sunt conscripti,) de autoribus insuper, & argumentis, quæ quisque eorum profecutus est; varij Recentiores, nominatim Genebr. *lib. 3. Chronol.* Serarius *lib. 1. de Rabbiis, cap. 14.* Sixtus *lib. 2. Bibl. v. Traditiones seniorum.* Petrus Gregorius *lib. 12. de Rep. cap. 5.* Galatinus *lib. 1. de arcanis cap. 5.* Hos libros, sanè in se malos, ob multam mendacitatem, & fabulositatem, multa legi naturæ, & morum honestati contraria, quorum indiculum confecit Sixtus Senensis *lib. 2. Bibl. v. Traditiones seniorum*, Petrus Alphonsus *in Dialogis*, (hunc lectione Thalmudis, tot in eo notatis absurdissimis impietatibus, factum Christianum,

Cc 3; notat

notat Turrrianus *lib. de permittenda Iudæis sola lectione legis & Prophetarum*,) ac Hieronymus à S. Fide *toto lib. 2. contra Iudæos*, & Finus *lib. 9. flagelli à cap. 5. ad 21*. Ob eas tamen quos dixi commoditates, & quia vix Christianis nocere possunt, referendos dixi in hunc ordinem; dummodò quod circa Rabbinos notabam, resercentur quæ æstus inuidiæ ac furoris, pecoribus maledicentissimis in Christum, ac Deiparam, noménque Christianum blasphema, & execranda extorsit. Ea verò maximam partem non primis librorum Thalmudicorum autoribus exeidisse, sed à progenie vitiosiore per malignitatem in dies auctiorem infarta esse, argumento est, quod nouæ horum librorum editiones, locupletatæ huiuscemodi accessionibus, semper prodierint. Sic ergo emaculatos, & ad primam statum reuocatos libros Thalmudicos, spectata solùm rei natura, censuerim posse subduci damnationi.

Seuera de Thalmudicis scriptis iudicia.

353. Aduersari non paucis Pontificum decretis videbimur, nisi attentum lectorem, & eorum, quæ præmissimus, memorem, nanciscamur. Gregorius namque IX. referente Bernardo de Luxemburgo, libros Thalmudicos igni addixit anno 1230. S. Ludouicus Rex Galliæ, idem fieri iussit anno 1239. vt scribit Thomas Cantiprat. *lib. 1. de Apibus cap. 7.* addita narratione insignis diuinæ vindictæ in Archiepiscopum, qui pecuniis corruptus, vt libri Thalmudici Regio edicto ignibus adiudicati, subducerentur exitio, & Iudæis redderentur, autor fuerat. Sed flagellato pestilente, esse innouatum edictum, & magno numero combustos fuisse libros Thalmudicos, addit Cantipratanus: qui libros Thalmudicos Iudæis Orientalibus abominationi fuisse prodit, vsque aded, vt hæreticos & excommunicatos reputarent Iudæos Occidentales, qui contra legem Mosis ac Prophetas, Thalmudicos libros recipiunt & exscribunt. Hæc Cantipratanus, occasione Gallicanæ censuræ in hos libros. Innocentius item IV. anno 1244. *constitut. 41.* libros Thalmudicos in Galliis conquirendos, & comburendos edixit. Id quod antea sub Gregorio IX. Cancellarius Parisiensis de sententia Magistrorum curauerat. Gregorij, & Innocentij edictum renouauit Iulius III. *constit. 46. anno 1553.* intentatis in retinentes hos libros, grauibus pœnis, & iis ipsis, quæ à fide deficientibus sunt constitutæ. Reuclinum, quòd apud Maximilianum Cæsarem egisset, vt libri Thalmudici ab igne eximerentur, pessimè audisse, & ægrè nomen indemne seruasse, testatur Conradus Brunus *lib. 6. de hereticis, cap. item 6.* Insistens anteriorum Pontificum vestigiis Paulus V. anno 1559. ad exustionem librorum Thalmudicorum, vt & vetitæ lectionis essent, primus adiunxit.

354. Eo anno è Cremonensi Iudæorum Bibliotheca, duodecim millia Thalmudicorum voluminum ignibus consumpta esse, restatur, qui se affuisse insinuat, & indicem eorum repræsentat; Sixtus Senensis *lib. 2. Bibl. v. Traditiones seniorum.* vbi etiam exhibet breuicolum blasphemiarum in Deum, ac Christum, impietatum quoque in Sanctos veteris Testamenti, & in legem Mosis, ac legem naturæ; tandèmq; præcipuarum quarundam superstitionum, ac fatuitatum, quibus libri Thalmudici perspersi sunt. Inde stirpitus eradicandos esse huiusmodi libros, conténdit Sixtus, grauiter incusans Galatinum, qui Thalmudicos libros

libros commendat, Christianis *lib. 1. de arc. c. 7.* Verùm adhibuerat restrictionem Galatinus *in fine capituli*, quæ premenda non fuerat; nempe vt in iis tantùm probarentur Thalmudici libri, quæ in eis sunt bona, & innoxia. Itaque non commendat impietates, quas in libris illis damnat Sixtus.

Aptantur ad resolutionem propositam.

Hæc non me dimouent de sententia, qua libros Thalmudicos, quoad Christianos, negauit hoc tempore videri configendos. Sed tantùm deterfa quibusdam locis blasphemiarum in Christum, & Christianum nomen terra admittione, purgandos esse; in reliquis arbitrio lectorum, qui esse vix possunt, nisi periti, quibus proinde damni ab hac lectione periculum non impendat, permittendos videri. At Pontifices, qui hos libros ignibus addixerunt, Iudæos ipsos spectarunt, quorum erat tunc temporis numerosior cœtus: & non pauci Christianismum facilius cogitassent, nisi ea lectione, & præsertim falsis in Christum, ac Christianos criminibus, quæ ibi leguntur, obfirmati fuissent in errore. Idque verissimum esse, fusè confirmat Turrianus *lib. de sola legis lectione Iudæis permittenda.* Accedit quòd eorundem librorum lectione, Iudæi ad fœda pleraque, immò immania, contra ius naturæ, & humanæ societatis leges, impelluntur: à quibus malis eos auertere, interfuit Christianæ potestatis, præsertim eius, quæ suprema est in Ecclesia, non modò, quia obnoxij sunt ei temporaliter plerique Iudæi, sed etiam, quia vbiuis in Christiano orbe, peccata per se, vel per alios intercludere, pars est illius sollicitudinis omnium Ecclesiarum, quam ei summam, & plenam credidit Deus. Tandem opprobria in Christum, & blasphemias in Deum voces, ab iis, qui inter Christianos degunt, impunè fundi, iniustissimum foret. Itaque meritò in libros Thalmudicos animaduersum est, quoties per audaciam gentis attrita, sed non reuersa ad cor, semina odij, quo in Christum & Christianos flagrant, iis conuitiis & probriis augendis, & ad lucem iteratò vocandis repullularunt. Vt autem Christianis horum librorum vsu interdiceretur, non tulit mens Pontificum. Et, vt aliàs fortassis tulisset, nunc tamen mutatis circumstantiis, mollitus est rigor ille, quod ex Romano Indice expurgatorio Clementis VII. autoritate edito, anno 1595. liquet, in quo vsus horum librorum per Paulum IV. simpliciter damnatorum, ac ferè etiam per ipsum Clementem VIII. in constitutione anni 1593. seruatis iis, quas adhibuimus, temperationibus, indulgetur.

Libri Cabalistici antiqui, puri, & probandi.

Restant Cabalistici libri, quo nomine intelliguntur propriè libri illi quibus continetur doctrina diuina, non scripto primùm, sed voce duntaxat tradita, & aliquamdiu voce transmissa ad posteros. Vt enim Simon Iudæus exponit apud Reuclinum *lib. 1. de arte Cabalistica*, Cabala Hebraicè dicitur *receptio*, & subdit. [Est enim cabala, diuinæ reuelationis ad salutiferam Dei, & formarum separatarum contemplationem tradita, symbolica receptio; quam qui cælesti]

lesti fortiuntur afflatu, recto nomine *Cabalici* dicuntur; eorum verò discipulos, cognomento *Cabaleos*, appellabimus; & qui alioquin eos imitari conantur, *Cabalistæ* nominandi sunt, perinde atque circa editos illorum sermones quotidiano labore defudantes.] Habes *Cabalistarum* à *Cabaleis*, & *Cabalicis*, distinctionem, & *Cabala* notionem. Longam seriem & successionem Cabalitorum primum, dein Cabalæorum, tandem Cabalistarum, texit Reuclinus sub medium eiusdem libri primi; vbi etiam ait, nomen *Cabalistarum* qui *Mekablim* Hebraicè dicti, primò esse donatum latio, à Ioanne Pico Mirandula.

357. Est ergo Cabala doctrina per manus recepta, cuiusmodi apud nos est *doctrina sacrarum traditionum* à Christo, & Apostolis verbo tenus Ecclesiæ commissa. Apud Hebræos autem non est dubium, quin Moses Legislatores, de plurimis edoctus diuinitus sit, quæ sacris scriptis non sunt consignata. Et tamen ad posterum per vocem sunt transmissa, vt agnoscunt Origenes hom. 5. in Numeros, ad illud Rom. 3. credita sunt illis eloquia Dei; (vbi eloquia fecerunt à Scripturis.) Itemque Anatolius Christianus Doctor perantiquus, apud Euseb. 7. histor. cap. 28. ac S. Hilari in Psalm. 2. verbis illis, [Ex tot iam à Mose ante quàm is veteris Testamenti verba in literis condidisset: tamen separatim quædam ex occultis legis secretiora mysteria septuaginta senioribus, qui Doctores deinceps manerent, intimaerat. Cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangeliiis meminit: *super Cathedram Moysi*, (inquit) *sederunt scribae & Pharisei; omnia ergo quaecumque dixerint vobis, seruate, & facite: secundum verò facta eorum, nolite facere.* Doctrina ergo horum in posterum, quæ ab ipso scriptore legis accepta, in hoc seniorum, & numero, & officio conseruata est.]

358. Hæc igitur est quàm dicunt *Cabalam*, & libri quibus ea à Mose non scripta continentur, *Cabalistici*, vt plenius exponit Ioannes Picus q. 5. *Apologia*, & Serarius in cap. 10. *Iosue quæst. 2.* Sic accepti libri *Cabalistici*, non sunt confusione digni, vt est per se perspicuum. Nihil enim continent aliud, quàm legis scriptæ interpretationes puras, & nitentes, itémque maiorum consuetudines, ritusque, & vsus in populo Israëlítico receptos anterioribus ætatibus. Videnturque huc spectare quæ dicuntur 4. *Esdræ* cap. 14. initio, & versu 45. & 46. *Altissimus dedit intellectum quinque viris, & scripserunt, quæ dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant. Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam. Scripti sunt autem per 40. dies, libri ducenti quatuor, & factum est cum compleuissent 40. dies, locutus est Altissimus, dicens: Priora, quæ scripsisti, in palam pone, & legant digni, & indigni. Nouissimos autem Septuaginta, conseruabis, vt tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientia fons, & scientia flumen.*

Infarta in Cabalam à Rabbiniis, succidi digna.

359. At hoc merum, Rabbini variis affusionibus diluerunt; caupones profectò non boni, vt rectè pronunciauit de hac Cabala Sixtus lib. 2. *Biblioth. v. Esdras.* Eiusmodi est, quod de lege in igneo globo scripta, eiusque literis variè postea permutatis comminiscuntur. Item quod de 72. Angelis, fingunt. Præterea quod

quod de mirabilibus, per certos characteres, ac voces edendis] fabulatur apud Reuclinum *lib. 3.* quem Genebrardus *lib. 2. chronologia*, his nugis, & commentis prodendis, sine confutatione, earum se constituisse patronum; eique astipulatos esse Paulum Riccium, & Ioannem Picum, demiratur: addens hanc verè esse vanam artem circa literarum apices, numeros, transpositiones, anagrammatismos, allusiones, amphibologias, vocum inuersiones languentem; à Marco, & Colarbaso, Valentini discipulis, ut est apud S. Irenæum *lib. 1. cap. 9. & 10.* & ab aliis Gnosticis, referente sæpè S. Epiphano, vsurpatam ad suorum commentorum confirmationem, per Græci Alphabeti literas. Recensent libros huius furfuris, Petrus Gregor. *lib. 17. de Rep. cap. 5. num. 2.* Reuclinus *lib. 1.* & Andreas Mafius *in calce commentariorum in librum Iosue*. Quid quoddam his nugamentis abusi sunt aliqui, ad diuinationes, & Prophetiæ famam, cum scelere aucupandam? Refert id Scaliger *exercit. 355. in Cardanum*. Quædam præterea occulta Dei nomina apud se extare mentiuntur, quorum ad præstigias, & ad ligandos Dæmones, aliæque, de quibus Delrio *lib. 1. Magicor. cap. 4. q. 3.* vsum esse illustrem, celebrant; iisque compertis, Christum patrasse miracula quæ edidit, stultè affirmant, ut ex eis refert Sixtus *lib. 2. verb. Esdras*. Produuntque etiam alij, quos refero *in Natur. Theol. dist. 5. num. 199.* Hinc ars notoria, interdum legitur vsurpata pro magia. Est quidem *notoria*, præcisè spectata primigenia impositione nominis, scientia notatum, siue compendiaræ per notas scriptio- nis: vnde *notarios* dictos, obseruat S. Aug. *2. doct. Christ. cap. 26.* Tamen abusus notoriæ. (quæ, ut mox dicam, pars est Cabalisticæ inertæ, ad res Magicas, quales paulo antè proposui ex Iudæis,) effecit, ut duo illa nomina, confusa interdum fuerint, & promiscuè vsurpata.

Triplex Cabalistica negotiatio, extra noxam.

Sic igitur in hac re statuendum videretur. Libri *Cabalistici* propriè dicti, quos priore loco proposui, à confixione immunes esse debent, & haberi in pretio. Alij multa expurgatione egent, ut adiunctæ superstitiones, & magicæ mixturæ amoueantur. Quibus tamen recisis, cætera ad ingenij exercitacionem valere possunt, & iam olim sine noxa sunt vsurpata. Hoc ut patefiat, distinguenda est cum Genebrardo loco allegato, triplex huius *Cabala* negotiatio. Primam Cabalisticæ, per ignorantiam vocant *Geometriam*, cum dicenda fuisset *Arithmetica*; expendit enim literæ numeros. Secunda dicitur *Noteriacon*, à *notis*, siue, (ut loquitur Imperator *tit. de verbor. sign.*) captionibus signorum, & compendiosis ænigmatibus, quæ librarij consecrabantur compendij gratia, ut apud Ausonium *Epigr. 137.* & apud Martialem *lib. 14. Epigr. 206.* Sed & sydus Virginis considerans Manilius, & natum sub eo notarium describens, sic ait *lib. 4. Astronom.*

*Hic & scriptor erit felix, cui litera vorbum est,
Quique notis linguam superet, cursumque loquentis,
Excipiens longas noua per compendia voces,*

Tenera ætas docebatur hæc scribendi compendia, ut constat ex Prudentio describente S. Cassiani martyrium *hymno 9. peristeph.* Ait enim de S. Cassiano.

Præfuerat studiis puerilibus, & grege multo

D d

Sopium,

360.

Seplus, magister literarum sederat.

Verba notis breuibus comprehendere cuncta peritus,

Raptimque punctis dicta prapetibus sequi.

Et mox praefecto pœnas noxiis decernenti, quod genus artis factitaret Caesarianus, interroganti,

Respondent, agmen tenerum ac puerile gubernat

Fictis notare verba signis imbuens.

361. Inuentas à Tullio huiusmodi notas, sunt qui prodant: eoque nomine liber de notis Ciceronianis, perperam S. Cypriano adscriptus, habetur. Seneca epistola 90. hæc signa verborum, (ut vocat Symmachus lib. 3. epist. 17. & S. Hieronym. epist. de suspecto contub.) quæ epist. 44. ad Principiam, signorum compendia, vocat, vilissimis mancipiis inuentoribus attribuit. Tyronem verò Tullij libertum notas excogitasse, quibus non iam vnum verbum, sed integræ sententiæ exhiberentur, scribit Eusebius in Chronico. De variis circa has notas, antiquis artificijs, deque multiplici alia significatione Notorie, vel Notarie, (vtrumque enim dici potest, ut norat Iuretus infra,) videndi qui ad id plurima congerunt, Lælius Bisciola tom. 2. subsec. lib. 2. cap. 12. ac Iuretus ad lib. 10. Symma. epist. 38. nec non Lipsius centur. 1. ad Belgas epist. 27. & ex variis præsertim Iurisperitis, Caluinus in lexico. Sed supra omnes Blasius Vigenere, eruditissimo opere de Notis, præsertim à pag. 145. Tertia Cabalæ negotiatio est, qua literæ permutantur, & vna pro alia substituitur. Proferamus triplicis huius negotiationis exempla quædam, planè innoxia, & prorsus vacua suspitione admisionis nefarij pacti.

Prima expendentis elementarios numeros, exempla quadam.

362. Primæ negotiationis exemplum, habemus Apocal. 13. verbis illis, *Qui habet intellectum, computet numerum bestie. Numerus enim hominis est, & numerus eius 660.* Videtis ibi interpretes, & Bellarminum lib. 3. de Pontif. cap. 10. ac Feuard. ad lib. 5. S. Irenæi, cap. 30. Sed plenissimè Florimondana lib. de Antichr. cap. 20. & seqq. Leguntur item pleraque similia apud Epiphanium heresi 34. Sed & Sibylla quædam, ut habetur lib. 1. Oracul. prænucciavit, numerum nominis Christi venturi, esse 888. qui numerus literis Græcis nominis *I E S V*, habetur expressus. Et eorundem Oraculorum lib. 2. dicitur nomen *Adami* tetragrammaton, quatuor initialibus literis, totidem mundi cardines designare: quod refert quoque S. Cypr. lib. de Sina, & Sion; nec improbat S. August. tract. 9. in Ioann. Rursus tract. 10. sub finem, suppedirans alterum exemplum in rem nostram. Nempe numeri annorum ædificationis Templi, qui expressus habetur in numero dierum, quibus Christi corpus in utero Virginis absolutum est, ut exhiberi ait numeris quos signant literæ nominis *Adam*.
363. Epitaphium Ioannis Episcopi Nepesini, cuius nota aui per literarum partim Latinarum, partim Græcarum, elementa consignatur, huius artificij systema continet, quod iuuat adscribere. Extat Romæ in Monasterio S. Sabæi incisum marmori.

*Hoc humata iacent Ioannis membra sepulchro,
 Qui Nepe fuerat Praesul in urbe quidem.
 Ne Nepe sana sibi noceat, succurre Redemptor.
 Et qua contraxit crimina, parce Deus.
 Nempe loco sancto voluit sepelirier isto,
 Quo per hos sanctos inueniat requiem.
 Extensum per Θ. Ρ. Q. E. Δ que nexa.
 Christi annum monstrant, quo transit iste Sacerdos.*

Θ 9. Ρ 7. Q 500. E 250. Δ 4. fiunt anni 770.

Ad hoc genus numeri quod in defuerudinem abiit, dignoscendum cum in antiquis scriptis occurrit, ponitur haec tabella.

500. A	300. B	110. C	500 D	
250. E	40. F	400. G	200. H	100. I
150. K	50. L	1000. M	900. N	11 O
7. P	500. Q	80. R	7. S	160. T
5. V	10. X.	159. Y	2000. Z.	

Eadem sequentes versus expriment, iuxta Valerium Pobum, Petrum Diac- 364.
 num, & alios, qui de antiquis Notis scripsere.

*Possidet A numeros quingentos ordine recto.
 Et B tercentum per se retinere videtur.
 Non plus quam centum C litera fertur habere.
 Litera D velut A quingentos significabit.
 E quoque, ducentos & quinquaginta tenebit.
 Sexta quaterdenos gerit F qua distat ab alpha.
 G quadringentos demonstratiua tenebit:
 H quoque ducentos per se designat habendos.*

Dd 2

IC

I C compar erit, & centum significabit.
 K quoque centenos, & quinquaginta tenebit.
 Quinquies L denos numero designat habendos.
 M caput est numeri, quem scimus mille tenere.
 N quoque nongentos numero demonstrat habendos.
 Vndenos facit O cognosceas sic numerando.
 P similem cum S numerum monstratur habere.
 Q velut A cum D quingentos vult retinere.
 Octoginta dabit R si quis eam numerabit.
 S verò septenos numeratos significabit.
 T quoque centenos & sexaginta tenebit.
 V verò quinque dabit tibi, si rectè numerabis.
 X duplex denos, numero tibi dat retinendos.
 Y dat centenos, & quinquaginta nouenos.
 Ultima Z canens finem, bis mille tenebit.

Huc item spectant versus *יבן שפן*, quorum omnes literæ pro numeris acceptæ, eundem numerum reddunt. Qua item ratione lusum quandoque est in nominibus; sic enim *lib. 2. anthologia*, habetur salitum Epigramma in quendam Damagoram, cuius nomen cum Græco *pestis* nomine *λοιμὸς ἰσὶν Ἰσφορ*, vt Muretus *lib. 14. var. cap. 13.* vtriusque nominis literis, & signatis per literas numeris, expressis demonstravit. Æquè *יבן שפן* esse apud Hebræos, nomina *Espher*, & *Susanna*, notavit Hermannus Hugo *lib. de prima scribendi origine. cap. 28.*

Exempla secunda negotiationis Cabalisticæ, Noteriacæ.

365. Secundæ negotiationis Cabalisticæ exemplum profert S. Hieronymus. *in traditionibus Hebraicis ad lib. 3. Reg. ferè initio*, vbi docet, maledictionem qua Semei appetiit Davidem, fuisse dictam *pestimam*, Hebræa voce *Nimretseh*, quinque literis compacta; quarum quælibet vsurpatur pro integra dictione, ab ea litera initium ducente, & probrosissimæ significationis conuitium ferente. Pertinet huc quoque quod de Marco, & Colarbaso his verbis scribit Tertull. *lib. de prescript. cap. 50.* [Non defuerunt, (inquit,) post hos, Marcus quidam, & Colarbasus, nouam hæresim ex Græcorum alphabeto componentes; negant enim veritatem, sine istis posse litteris inueniri: immò totam plenitudinem, & perfectionem veritatis, in istis litteris esse dispositam. Propter hanc enim causam Christum dixisse, *Ego sum, &c.* Denique Christum descendisse, id est, columbam in Iesum venisse, quæ Græco nomine quum *ἄετρεβ* pronuncietur, habere secundum numerum, o c c c r, percurrunt isti $\omega, \varpi, \chi, \phi, \sigma, \tau$, totum vsque ad alphabeta; & computant, ogdoadas, & decadas, ita vt afferre illorum omnes vanitates ineptum sit, & otiosum; quod tamen non tantum iam vanum, sed etiam periculolum sit.]
366. Referunt eodem militarem Iudæ tesseram, ex qua *Machabæus* dictus est, Sixtus Senensis *lib. 1. biblioth. sect. 2. tit. de libris Machabæorum*, & Baron *in Notis ad Martyrol. Rom. die 1. Augusti.* Aiunt igitur, Iudam prælio congressurum

cura

eum Antiocho, dedisse militibus suis, cen belli tesseram, eam Mosis sententiam Exodi 17. *Quis similis tui in fortibus Domine?* Quæ Hebraice effertur quatuor nominibus, quorum initiales literæ respondent nostris latinis M. C. B. I. Hoc certum victoriæ omen, cum vexillis omnibus ordinum per eas quatuor literas inscribi iussisset Iudas, & vulgus militum breuitatis gratia, ipsas initiales quatuor literas in vnam dictionem constatas pro tota tessera pronunciare cœpisset, inualuit pederentim vsus, vt huius tesserae autor Iudas, eiusque posteris, *Machabei* cognomine donarentur.

Huc item pertinet Siropha Photij, vt iteratò in thronum Constantinopolitanum inuolaret. Rem narrat hoc modo Constantinus Manasses *in annal. num. 205.* Mortuo S. Ignatio, inhians denuò Bizantinæ cathedræ Photius, solas priores literas nominum Imperatoris, liberorum eius, & Augustæ sumit; atque inde *Beclas*, componit. Ex his, inquam, nominibus *Basilium ἐλέην, Constantinum, Leo, Alexander, Stephanus.* Eo nomine per Photium exposito, viris illius ætatis eruditione præstantibus frustra conatis exponere, visus est Imperatori Photius, magnæ doctrinæ, & eruditionis reconditæ vir: proindeque eum denuò in thronum Patriarchicū restituit. Sic benè Euirato illi cessit negotiatio hæc literaria, & paucarum vocum, abscissis primis clementis quasi capitibus, detruncatio. Non dissimili sagacitate Thessalonicensis Episcopus, ter audita voce & *Μάρτυρ*, sic eam est interpretatus, *Μιχαὴλ ἀπὸ τῶν Ρωμῶν Παλαιολόγος ὁ ἕως ὑμῶν ἵσταται.* *Michael Emperor Romanorum, Palaeologus, cito celebrabitur*, & ità contigit.

367.

Quidni verò formatas quoque, id est, obsignatas siue sigillo munitas, & vt S. Bernardus *epist. 230.* loquitur, *bullatas litteras*, ex antiquo, & receptissimo olim vsu Nicænæ Synodi, hac arte confectas dicemus? Assumebantur prima Græca elementa, *Parris, Filij, & Spiritus sancti*, ω, υ, & α. Petri quoque Apostoli prima litera ω, vt esset nota Catholicissimi. Illius qui scribebat Episcopi, prima litera. Alterius ad quem scribebat, secunda; accipientis tertia; vrbs è qua scribebatur, quarta; & numerus Indictionis. In fine apponebatur *εἰμυ*. Videtis diligentius vniuersum hoc artificium formatarum explicantem Sirmundum *ad lib. 6. Sidonij, epistola 8.* Baronium *anno Christi 142. & 325.* Pamelium *in librum Tertulliani aduersus Praxeam num. 10.* Hermannum Hugonem *lib. de literis*, & Franciscum Bernardinum Ferrarium *tractatione de epistolis Ecclesiasticis*, quas tribus libris complexus est.

Nonnulli literas illas S. P. Q. R. queis Senatus populûsque Romanus, iam olim expressus putatur, ad aliud primò relatas, per hanc artificiosam abbreviationem ferunt. nempe ad factum Sibyllæ, quæ in ærea lamina inscripserat eas literas, vt significaret, *Salua populum quem redemisti*, quod Senatus Populûsque Romanus ad se malè detorserit, vt scribit Corrasius *5. miscell. cap. 15. num. 5.* Benè varios huius artificij modos seiunxit Sancius *in cap. 5. Danielis.* Non egi hoc loco de notis hieroglyphicis, (sic enim loquitur Ammianus *lib. 17.*) neque enim sunt notæ per literarum compendia, sed per effigies & figuras: siue animantium, vt videre est apud eundem Ammianum *lib. 22.* Tacitum *lib. 11. Annal.* Apuleium *11. Metam.* Cassiodorum *3. var. epist. 51.* siue aliarum rerum, cuiusmodi figurarum Ægyptiacarum mentio est apud Socratem *lib. 5. cap. 17.* & Suidam *v. σωπον.* Similes fuisse literas Athiopibus,

368.

Dd 3 quos

quos *Regias* vocabant, habetur ex Heliodori lib. 4. Græcos quoque in templis sacros characteres habuisse, Theodoretus *quæst. 50. in Genes. obferuauit.*

Tertia negotiationis Cabalistica exemplum.

369. Postremi Cabalistici artificij exemplum innoxium, suppeditat S. Hieron. in cap. 25. Hierem. Perillustre adhibet Picus in Heptapto, glossans verba illa, *in principio.* Eximium item est permutationis huius exemplum, quod exhibuit libri Constantinopolitani inscriptio, facta characteribus maiusculis, ut abesset adscribendorum accentuum necessitas. *ⲛⲓⲛⲓⲥⲓ, ⲁⲓⲛⲓⲛⲓⲁⲓⲛⲓⲁⲓ, ⲛⲓⲛⲓⲟⲛⲁⲓⲛⲓⲁⲓ.* Eam inscriptionem vndecumque legas, & siue recto, siue retrogrado ordine decurras, idem semper occinitur, in hunc sensum, *lauate iniquitates vestras, & non vultum duntaxat.* Prorsus admirabile est eiusdem formæ encomium, Bohemis hæreticis ante aliquot lustra depactum, longiusculum quidem, sed tamen quod hîc iuuat adscribere, quia rarum est. Sic igitur habet.

Encomia Bohemorum, Hæreticorum.

370. *Bohemi semper fideles in facto, & re suis Regibus fuerunt; obedientiam usque præstant, neque ius violant, reseruant iustitiam omnibus suis administrationibus impugnantem falsa, non vera; Romanum Imperatorem sequuntur per multas tribulationes, dant aliis, iuramentum ipsi præstant, nec oderunt Reges suos. Omnia agunt amore Patriæ, non perfidiæ; propterea ratas fixas transactiones Regum amant, nec crimine læsæ Maiestatis laborant, fideles in officiis, constantes in promissis, amabiles in sermone, temperantes in lingua, firmi in directoratu, docti in Religione, puri in doctrina Euangelica, ordinati in ceremoniis, Orthodoxi in moribus, confessione fidei inuariabiles, constantes in fide, consulti in iure, finiti in ultione, tolerabiles in vindicta, satiabiles in cupiditate, explebiles in iracundia, moderati in violentia, potentiores in Imperio Romano, ideoque digni potius magistratu, quam ministratu. Externorum amatores, non exploratores, bello gerendo sufficientes: in omnibus Patriæ sunt Protectores, non Tyranni. Tuentur fides per officia habentur, non tantum videntur probi, satis armati ex potentiis propriis, hausserunt ex bello bona lata ab hostibus, partiam labore, non noctam fraude spartam ornant, hinc prouidentia diuina, non domestica defenduntur. Id.oque minus quàm plus potentes obinent palmam: hic utraque non tantum una illis cura est. Fideles dicas, caue perduelles Bohemos. Hostis sequebatur per castra illorum quando submittebant sese Casari, non aduersabantur Bohemi Bouquoy, & Dampirus ceperunt in Bohemos iniustum bellum; sed florentissimum eorum regnum voluerunt vastare. Casaris Consiliarij nunquam pacem cogitantes, sæpius incurrere Bohemos in Bucquoy, & excurrere Turnum in Dampirum pradas agentes ferunt. Turnus videns in Regibus felicitatem versis ad Ferdinandum oculis, Regem intuetur; negat ablatum Archiducibus Austriacis Regnum Bohemia, statim sequitur in Morania fortunatum. Vienna visus in obsidione, cessit in hoorem Regis, sequebatur per anlam regiam, quietus in pace, honoratus ex Austria, domum se recepit Dux Turnus. Ponere in Vngaris voluit, spes confederationis, Diffembacchus. Austriaci ibunt per varias Angustias,*

Angustias, optant Regis hereditatem, observant, nec detrectant obedientiam Archiducibus suis. Supremus Dux exercitus Bohemorum utilis in Imperio Romano, circumspectus in profligandis hostibus, Mansfeld Comes legitimus nunquam spurius, maluit stare in bello, quam turpiter fugam dare Holloer Bohemos caput deterrere, simulans haud volens noctu cedere Rudolffstati: hinc praelio inuicti Bohemi non priuatam rem curant; praestant repromissa, nec gerunt pectore aliud; corde sunt sinceri nunquam mens illis alia; fidere securum his, non defraudabant patriam, probum, nihilque iniquum est quod agunt, & aiunt: student aequalitatem in omnibus seruare Bohemi, Venietur vos directores, non spe vestra frustrabimini: defensuum, non offensuum geritis bellum, ideoque durabit perpetuo factorum vestrorum memoria; neque premium fama vobis denegabitur. Felices; directoratus vester semper stabit, neque Regis amore priuabimini: consequemini totius Europa gratiam, atque nominis immortalitatem, nec incurretis crimen perduellionis, atque rebellionis. Quare causa vestri colendi, non minima vobis est data, perspecta mundo vniuerso vestra probitas, non error: integritas, non fucus; hinc aestimatis pluris bonam conscientiam, quam Machiuellisticam scientiam. Imperio Romano, & Imperatori, & Electoribus bene, haud male prospicientes. Bilingues, Bircordes, Biuolentes alij, non vos Bohemi. Altaria Dea erigitis, non eruitis. Idcirco mercedem simplam non duplam capitis. Omnia iure, non iniuria decernitis. Charius vobis aliena reddere, quam perdere: dare, quam fraudare; satius est iniuriam vobis ferre, quam inferre; melius vindictam ipsi tuleritis, quam aliis intuleritis. Ferdinando primo Rege, Bohemi steterunt, non corruerunt. Ferdinando secundo Rege stabunt, non corruent. Di vos saluent, non perdant: recte fecistis, non errauistis, Bohemi.

Mutatis dumtaxat commatis ac punctis, permutatio vocum sursum versus facta, recurrendo à fine totius enclitici ad Principiū, sensum omnino contrarium efficit hac ratione. Bohemi errauistis, non fecistis recte: perdant, non saluent vos Di, &c. Apud Petrarcham est eiusdem formae epistola 39. & vltima in libro variarum, cuius initium est, *Iucunda ipsa*, quae à summo lecta, laudationem continet, ab imo resumpta, & cancri in morem retrograda, infert vituperationem.

Huc spectant versus *ἠναρτοι*, siue retrogradi, aut recurrentes, quorum duplex genus facit Sidonius lib. 9. epist. 14. pro recurso scilicet, vel literarum, vel vocum. Horum qui literis reoccurrunt, exempla perplura proponuntur in Anthologia lib. 6. Ibidemque Brodæus profert illud protitutum,

Signa te signa, temerè me tangis & angis:
Roma tibi subito motibus ibit amor.

Eiusdem farinae est retrogradum carmen de Caluis, praefixum poematio de laude caluorum, cuius omnium vocum initialis litera, est C.

Caluitio tua si videntur tempora nudo,
Carminè do galeam nunc tibi compositam.
Hac capiti imposta, mordaces despicè linguas.
Spicula contorquens non nisi conuittij.
Hanc timet Archilocus: (miraris,) sidera cedant
Aquora, serpentes, cum styge carminibus.

Retrò

371.

372.

Retrò,

*Compositam tibi nunc galeam do carmine nudo.
Tempora ridentur si tua caluitio.*

& ita consequenter.

Leonem V I. Imperatorem Orientis, his (vt Diomedes *lib. 3. vocauit,*) curiosis otii dedisse operam, scribit Sirmondus ad dictam epistolam 14.

Eorum verò versuum, qui vocibus recurrunt, & à Diomede, Seruio, ac Victorino *reciproci* vocantur, à Græcis autem dicuntur *ἀντιπερὶστροφές*, id est, *conuersibiles*, disticha octo, in exemplum proponuntur in Anthologia *lib. 6. ex Nicodemo Heraclecta*. Pluraque de iis habent Scaliger *lib. 2. Poëtices cap. 30.* Sirmondus *suprà; & ad lib. 8. epist. 11.* Recurrentes, & retrogrados pro iisdem habet Ludouicus Viues *ad librum 17. Ciuit. cap. 15.* vbi etiam causam aperit, cur id genus carminis *στροφικόν* sit dictum, & à Martiale *Cinadum*. Reperiuntur insuper aliqui versus utroque proposito modo retrogradi, qualis ille,

Ecce seges suberis, tot si rebus, seges ecce.

Confecit operosum hoc carmen, Andreas Mestralus, cuius de omnis generis Græcis, & Latinis retrogradis carminibus, accuratam, sed *peffimam*, (vt cum Sapiente dicam,) hoc est, *operosissimam occupationem*, exhibet eius opus cum Auenione anno 1623. Accipe præterea artificij huius exemplum eo versu comprehensum.

Omnia reddo meo, qui præbuit omnia Remo.

Qui bis supra trigiesies multiplicatur, incipiendo à litera O maiori, quæ primi versus est initium, & prorsum, retrorsum, sinistrorum vsque legendo. Autor Albertus Monaris. Habetur in Amphitheatro Dornauij *tom. 1. serioiocofo*.

373.

Aliud pium eoque magis adamandum, quod ad Deiparæ decus est confectum, adscribo, suppeditatum ab optimo Patre Alexandro Degletein. Inædificatarum verò his vocibus,

MATER

MATER DIVINÆ GRATIÆ.

Ad omnem charta differentiam, ducto initio à caractere centrali M.

æ	i	t	a	r	g	æ	n	i	u	i	n	æ	g	r	a	t	i	æ
i	t	a	r	g	æ	n	i	u	i	n	æ	n	æ	g	r	a	t	i
t	a	r	g	æ	n	i	u	i	d	i	u	i	n	æ	g	r	a	t
a	r	g	æ	n	i	u	i	d	r	d	i	u	i	n	æ	g	r	a
r	g	æ	n	i	u	i	d	r	e	r	d	i	u	i	n	æ	g	r
g	æ	n	i	u	i	d	r	e	t	e	r	d	i	u	i	n	æ	g
æ	n	i	u	i	d	r	e	t	a	t	e	r	d	i	u	i	n	æ
n	i	u	i	d	r	e	t	a	M	a	t	e	r	d	i	u	i	n
æ	n	i	u	i	d	r	e	t	a	t	e	r	d	i	u	i	n	æ
g	æ	n	i	u	i	d	r	e	t	e	r	d	i	u	i	n	æ	g
r	g	æ	n	i	u	i	d	r	e	r	d	i	u	i	n	æ	g	r
a	r	g	æ	n	i	u	i	d	r	d	i	u	i	n	æ	g	r	a
t	a	r	g	æ	n	i	u	i	d	i	u	i	n	æ	g	r	a	t
i	t	a	r	g	æ	n	i	u	i	u	i	n	æ	g	r	a	t	i
æ	i	t	a	r	g	æ	n	i	u	i	n	æ	g	r	a	t	i	æ

Similia studia in literis versuum exquisitè collocandis, ut existant carmina ex ea collocatione, legere licet inter carmina Opatiani Porphyrij, Latini Poëtae ad Constantinum Imperatorem, quæ habentur in opere veterum Poëtarum, quibus etiam reuocationem ab exilio exoravit: & video S. Abbonem Floriacensem Abbatem, & Martyrem, hoc studij genus non esse auersatum, sic enim habent eius acta ab Aymoïno Floriacensi conscripta c. 13. [Ottoni Imperatori epistolam versibus conscripsit Hexametris, nullis sapientum istius temporis, comparanda carminibus. Ex Porphyriano utique sibi codice exemplar sumens, hunc versum, materiam, & quasi fundamentum totius constituit operis.

374

Otto valens Casar, nostro tu cede Corburno.

Is nempe versus, in eadem desinit litera, qua etiam incipit: sicque fit, ut ipse principia versuum omnium finemque tenens, per medium quoque epistolæ erectus, itémque in transversum in modum Crucis incedat: ipse nihilominus

E c clausula

clausula carminis fieret. Atque hoc modo contigit, ut & ipse sexies diuersis modis legatur, & quatuor quadrangulos in epistola faciat; in quibus quadrangulis, quatuor nomina erectim posita leguntur; in duobus quidem *Otto*, & *Cesar*; in aliis verò *Abbo*, & *Abba*, quæ minio scripta, licet separatim hoc sonent, tamen cum aliis versuum literis in ordine rediguntur.] Subiicitur deinde in actis ipsum carmen stylo Porphyriano operose concinnatum, sed magna ex parte mutilum. Hæc cum ita sint, non video quomodo Lilius Gyraldus *lib. de sui temporis Poëtis*, autorem versuum anguineorum primum, statuat Rabanum, & post eum Lancium, Curtium. Nam utroque anterior, fuit Porphyrius.

Hæc sunt varia artificiorum Cabalisticorum paradigmata. Manifestè igitur monstratum est, negotiationes aliquas Cabalisticas, posse vitio vacare: nec libros quosuis Cabalisticos posse suffixioni patere. Quamuis nisi mixturas, de quibus præmonuimus euitent, iure improbentur. Monstrat nitorem illum aliquarum Cabalisticarum negotiationum, *Marsilius Columna sect. 2. hydragiol. c. 3. à n. 49.*

EROTEMA XIV.

Libræne aliqui Scriptorum materialiter, aut formaliter hæreticorum, in hoc ordine?

375. **L**ibros quoscumque hæresibus inquinatos, malos esse habendos, liquet. At sunt tamen aliqui libri hæresibus sordentes, vel etiam scatentes, &, (quod non est infrequens,) ad hæresim stabiliendam conscripti, quos non esse noxios, atque adeò non esse configendos; proindeque ad ordinem in quo versamur, pertinere, quilibet facillè dederit. Possum in hunc ordinem referre libros quorundam non nisi materialiter hæreticorum; hoc est, quorundam Patrum, in quibus ante definitam ab Ecclesia veritatem aliquam, contigit eos contraria veritati Catholicæ affirmare. de quibus à Hieronymo *ad Furiam* dicitur. [Post Scripturas, doctorum hominum tractatus lege, eorum duntaxat, quorum fides nota est. Non necesse habes, aurum in luto quærere.]

Libri quidam Patrum sordentes materialibus erroribus, retinendi.

376. Hos ergo libros, nemo est qui dubitet retinendos, quamuis cautio ne quis impingat, adhibita iam olim sit à Gelasio Pontifice, *cap. sancta Romana, dist. 15.* non ut libri ipsi penitus premerentur ac perderentur, sed ut imprudens lector fucum sibi fieri ab autoritate viri sancti non sineret. Sic Sancti Irenæi, doctissimi planè scriptoris operibus, millenarij assertio inspersa legitur; neque tamen Irenæum idcirco quis improbatæ lectionis esse velit. Sic splendidissimum Ecclesiæ iubar S. Cyprianus, impegit materialiter, quoad hæreticorum anabaptismum, quem variis locis adeò apertè docet, ut non sit tergiuersationi locus. Nemo tamen eius operibus incendium idcirco decernat, ob frequentes illas
cum

cum purissimo tritico, lolij admistiones. [Nemo sapiens, (ait Facundus *lib. 10. pag. 428*) Ecclesiam credit hæreticam, quia doctrinam B. Cypriani Carthaginensis Episcopi & Martyris laudat, cum ille non solum priuatim, ut ei visum est, verum etiam congregato Concilio, definierit, ut omnis hæreticus ad Ecclesiam rediens, baptizetur: & propter hoc culpatus ab Stephano Antistite Romano, restiterit; suamque sententiam scribens ad Pompeium, quanta potuit humana argumentatione defenderit; iniuriosè tractans eundem B. Stephanum, à quo fuerat iure culpatus] Et mox. [Ecclesia non approbans B. Cypriani, eiusque prædecessoris Agrippini, qui hoc antè statuerat, de baptizandis omnibus hæreticis definitionem, non solum ipsos, sed & omnes, qui cum illis hoc definierunt, Episcopos, Patribus adscribit, eorumque fidem, atque doctrinam, & maximè Cypriani toto orbe radiantem, iudicat esse laudabilem.]

Cassianus, & Faustus Rhegiensis, viri sancti, & cœlitum honoribus, ille 377.
Masilæ, hic Rhegij, ubi vixerunt, miraculisque fullerunt, hodièque clari, morbosa opera, (quod frustra à aliqui inficiantur,) reliquere. Horum tamen usum tolerat Ecclesia, nec nisi cum ingenti damno illum negaret, præsertim quoad Cassianum; cuius opera, fuisse spiritus, & Christianæ perfectionis defæcatissimæ apothecam, merito dixeris. Appositissimè in hanc rem cadit illud Facundi *lib. 6. c. 5*. [Quilibet merito nos offendunt in Patribus, quos tanquam luminaria Deus in Ecclesia sua constituit, ut eorum desuper illuminemur excellenti scientia, atque doctrina; sic habenda mihi videntur, sicut ipsorum quoque luminarium cœli defectus: quæ licet nonnunquam splendoris sui detrimenta sustinent, non tamen amittunt luminaria esse quod sunt.]

*Etiam quædam Hæreticorum innoxia scripta
retinenda.*

Sunt alij libri, ab autoribus non materialiter tantum, sed etiam formaliter 378.
hæreticis conscripti, qui tamen tolerantur. Eiusmodi sunt libri priscorum hæreticorum, quorum hæreses prorsus exoluerunt; suntque eiusmodi, ut non impendat à libris illis periculum ullum: fructus autem merito sperari potest non tenuis, eo quod inter docendum, quæ cum Ecclesiæ scitis non consentiunt, alia tradant, quibus veritates catholicæ ex prisco Ecclesiæ usu firmari, ac stabili possunt. Tertullianus iis ipsis libris, quos aduersus Ecclesiam scripsit, ut libro *de pudicitia, de ieiunio, de fuga in persecutione, de monogamia, & exhortatione castitatis*, quam multa ad Christianos usus, & dogmata, contra sectarios peropportuna suppeditat? Eusebium Cæsariensem, *Arrianorum signiferum* appellat Sanctus Hieronymus, euincitque Epiphanius *in Synodo II. Nicena actione 6.* ut planè *Æthiopem lauet Trapezuntius epistola præfixa libris de præparatione* Eusebium statuens purum. Et multo absurdius in cuiusdam Religiosi Ordinis Martyrologium titulo *Sancti*, sit illatus, ibique per tempus longissimum hæserit. Magno tamen Ecclesiæ damno, scripta eius eriperentur. Et quamuis Billius *lib. 1. obseru. sacr. c. 27. & 29.* in illis ipsis libris, qui puri putantur, latens fermentum nequitiae, & malitiæ subolfecerit; tamen Ecclesia quod ab iis libris nihil impendere videat incommodi, fructum verò in dies lu-

culentum experiatur. dimittit eos absque nota. Tichonius Donatista hæreticus fuit, & libro suo de Scripturæ regulis, fermentum Donatistarum immiscuit, ut monet Diuus Augustinus 3. de doctr. Christ. cap. 30. qui tamen ad eius libri lectionem inuitat lectorem; nec vult aboleri, sed legi cautè. De Origenis, & Nouatiani libris, nihil attinet dicere; versantur enim omnium manibus cum fructu, etiamsi autorum in eis nãui, ac maculæ non vno loco supersint, constatque Nouatianum fuisse apertè hæreticum: & eodem titulo insigniatur Origenes in Conc. Lateranens. sub Sancto Martino consultat. 5. Anathematismo 18. & eodem modo notetur à multis Patribus, ut obseruauit Cassiodorus lib. diu. instit. cap. 1. vbi Origenem denuò à Vigilio Papa damnatum memorat. Nilominus tamen Sanctus Hieronymus epistola ad Paulum Concordiensem, Nouatiani librum ad se transmitti postulabat, ut cognitis eius venenis libentiùs Sancti Cypriani antidotum biberet. In Origenis verò lectione quàm frequens esset, ex Ruffini in Hieronymum scriptis, non semel discimus.

379.

Itaque sapiens Theodoretus monitum lib. 3. Polymorphi, hinc iure locum habet, post allegatum librum hæretici scriptoris Eusebii Emisleni. [Imitare ergo apes, (inquit,) ò vir bonè, & sacre Scripturæ prata, & Sanctorum Patrum pulchros flores mente circumuolans, fidei fauos in te contexe. Quod sicubi herbam inueneris, nec dulcem, nec esculentam, cuiusmodi est hic Apollinaris & Eusebius, habet tamen aliquid inutile ad mel conficiendum; non est alienum, quod bonum quidem est sumere; quod verò noxium relinquere. Etenim apes sæpè in venenosis fructibus insidentes, quod est quidem perniciosum relinquunt; quod verò est sibi accommodatum, accipiunt. Hæc tibi quidem, ò amice, iure fraternæ amicitie confulo. Tu autem rectè quidem feceris, si monitioni parueris: sin autem non parueris, nos cum Apostolo dicemus, nos mundi. Diuisimus enim secundum Prophetam, ut iussi sumus.] Plurima in hanc rem congeffit Claudius Espencæus, lucubratione de lectione librorum suspectorum, quam attexuit editioni vltimæ suorum Commentariorum in epistolam ad Titum.

EROTEMA XV.

Librisne quibusdam interdendum, ob solam lectoris fragilitatem.

380. **L**ibri quicumque nociui meritò sunt configendi, etiamsi mali in se non essent, aut etiam licèt essent optimi.

Etiam libri Canonici quibusdam subduci, ob eorum infirmitatem.

Habemus huius rei exemplū, quod nulla tergiversatio eludat, nulla vis aperta deiiciat. Quid sãctius sacris Codicibus, ac diuinis Scripturis? An nõ hæc Dei ipseus ad